

EXODUS

Wij gedenken de vlucht

Vele honderden gezinnen uit vooral Elden, Arnhem en Huissen waren door de bezette stad oktober 1944, gedwongen huis en haard te verlaten. Het piek bij de vlucht was de laatste mogelijkheid om de lijn over te steken.

Drie dappere Huiseenaars toonden moed. Teveel zij anderen hielpen bij de overtocht nam de rivier hun leven

Hennicus Arnoldus Lentjes	16 jaar
Johannes Hendrikus Straatman	43 jaar
Theodorus Albertus Straatman	41 jaar

de Praets
21 oktober 1944

Uitgave 12 Juni 2010

Maat 1: 50.000

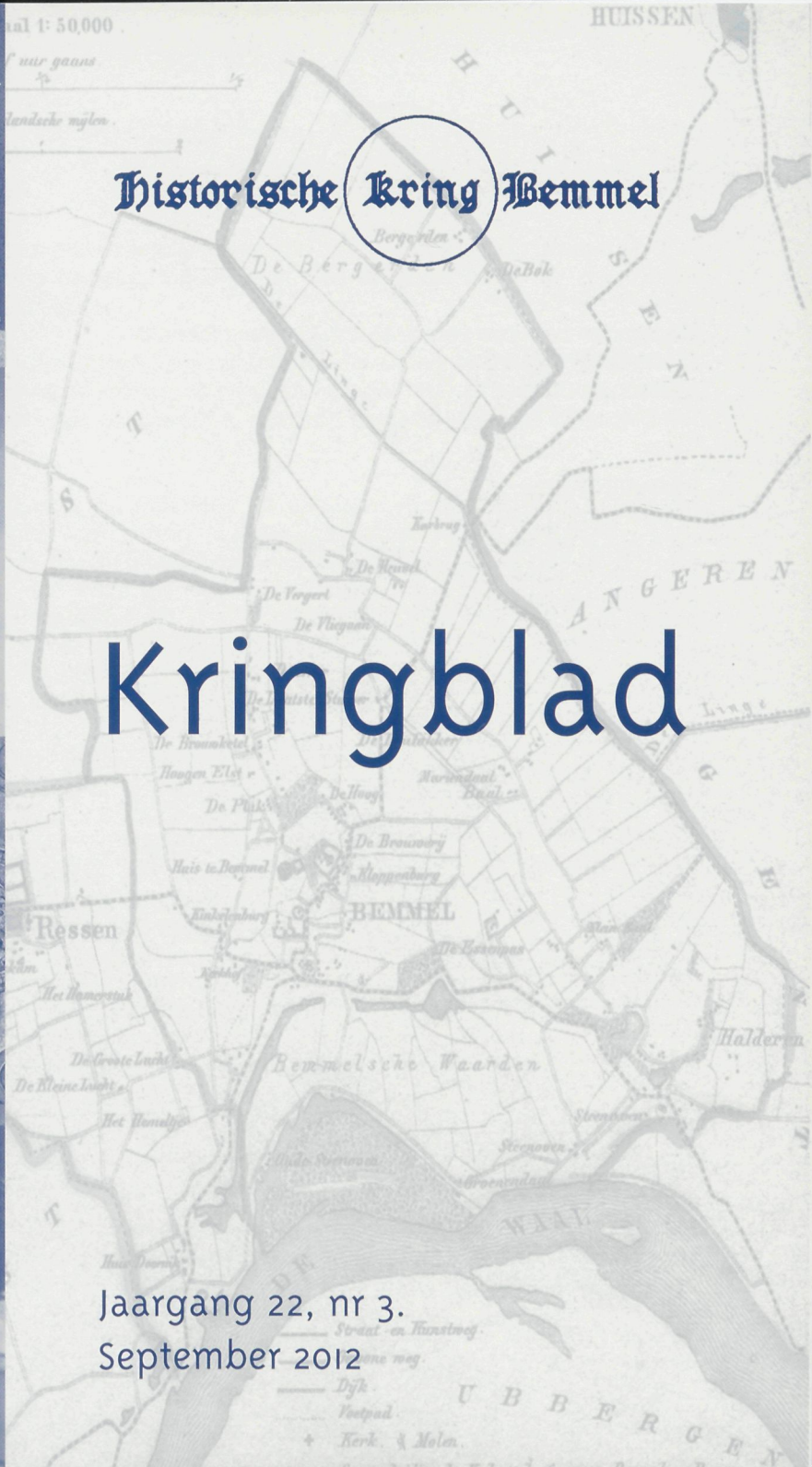
Deur gaans

Landelijke nylen

Historische Kring Bemmel

Kringblad

Jaargang 22, nr 3.
September 2012

Historische Kring Bemmelen

Uitgave ten behoeve van de leden, jaargang 22 no 3.
DATA DRUK Gendt
ISSN 1384-9271

Inhoudsopgave:

Woord van de voorzitter	1
De Exodus wandeltocht van zaterdag 30 juni	2
Expositie "Exodus en Terugkeer"	5
Straatnamen in Bemmelen	7
Toen en Nu	8
Foutje	9
Een korte cursus Genealogie, deel 3	10
Zeer geslaagde excursie naar Fort Pannerden	15
Verdedigers van de Bemmelse kazematten	18
Over het dragen van den baard	24
Familie Spanbroek – Het Hoog	30
Schilderij 'De vlucht van Gijsbrecht van Amstel'	32
Betuwse Gedichten - 2 -	50
Racen om de 'Coupe de Bemmelen'	52
Bemmelse Dweildag 2012	55
Karikaturen van bekende Bemmelingen (7)	56
Boeken: Fort Pannerden	57
Internet wetenswaardigheden	58
Aanwinsten	59
Advertenties	60

Dit is de vierenzestigste uitgave van het Kringblad.

Het voornemen bestaat het volgende nummer begin januari 2013 te laten verschijnen. Kopij voor dat nummer is welkom en kan bij de redactieleden of bij het secretariaat worden ingeleverd. Als uiterste datum voor het inleveren van kopij willen wij graag 1 november 2012 aanhouden.

Woord van de voorzitter

Gijs Bouwman

Beste leden, tijdens het schrijven van dit voorwoord is het 38 graden en zit ik buiten onder de parasol. Vakantie en kermis zitten er op en het nieuwe seizoen gaat van start.

Achter ons ligt de Exodus tentoonstelling en wandeltocht. Beide in het teken van de evacuatie van onze dorpen en van de strijd in september van het oorlogsjaar 1944 (zie ook verder in dit blad). Volgend jaar krijgt dit project een vervolg.

Ons seizoen begint op maandag 20 augustus. Er zijn al direct activiteiten gepland zoals de open dag in de Kinkel op 2 september. Of de filmavond op 27 september door kan gaan is nog niet zeker. U krijgt daar nog bericht van. Samen met de KBO en de Zonnebloem zal een dialezing worden georganiseerd. Tevens gaat er een project van start met het Over-Betuwe College (OBC) met de bedoeling jongeren kennis te laten maken met de geschiedenis van hun eigen dorp. Dit project wordt door het OBC samen met alle historische kringen in Lingewaard vormgegeven.

Genoeg te doen. Wij hebben nog steeds ruimte voor vrijwilligers. U bent van harte welkom. Het gaat al wel de goede kant op: we hebben in René Haegens een schrijver/redactielid voor ons kringblad gevonden. Tom de Winther gaat het foto- en filmarchief vormgeven. Ger Barneveld en Denis Schils willen de kring bij het uitvoeren van projecten ondersteunen. Maar we hebben meer mensen nodig, zeker in het bestuur.

Om ons archief voor een breed publiek toegankelijk te maken, zoeken we vrijwilligers die deze gegevens in willen voeren in de computer. Voor meer informatie, bel me op 0481 462709 of kom langs in onze kringlocatie op dinsdag van 10:00-12:00 of van 20:00-22:00 in de Kinkel.

Onze jubileumcommissie begint op stoom te raken maar er moet veel gebeuren om van 18 mei 2014 een gedenkwaardige dag te maken. We vragen nog steeds om zoveel mogelijk foto's aan te leveren over oud Bemmelen. Wilt u nog eens goed naar oude albums of op zolder kijken of er wat beeldmateriaal voor ons bij zit. We scannen het in en u krijgt de foto's direct terug.

Ik wens u veel leesplezier met dit septembernummer van ons kringblad.

De Exodus wandeltocht van zaterdag 30 juni

Ger Barneveld

De Exodustocht herinnert aan de Exodus; de vlucht van de burgers vanuit de Over-Betuwe in het najaar 1944 en hun terugkomst naar de Over-Betuwe in de lente van 1945.

Voor de tweede keer organiseerde de wandelvereniging Nooit Te Ver (N.T.V.) uit Huissen deze tocht, in samenwerking met Tuinbouwmuseum Mea Vota in Huissen. De lopers konden kiezen uit afstanden van 5, 10, 15, 25 en 40 km. Vooral die laatste afstand trok veel liefhebbers niet alleen omdat deze afstand uitstekend past in de voorbereiding op de vierdaagse van Nijmegen, maar zeker ook omdat deze langs veel monumenten leidde, die herinneren aan die evacuatie tijd.

Je kunt deze tocht eigenlijk niet lopen (en er een stukje over schrijven) zonder je eerst in de achterliggende historie te verdiepen. Zeker als je niet geboortig bent in deze streek is die oriëntatie een voorwaarde.

Beknpte Historie

In de laatste fase van W.O.II (de maanden september 1944 tot mei 1945) was de Betuwe het toneel van hevige gevechten tussen de Duitse bezetter en de Geallieerden.

Op 17 september 1944 gaat Operatie Market Garden van start, met als doel het vestigen van een geallieerd bruggenhoofd ver achter de Duitse linies. Inmiddels zijn de geallieerden in hun opmars vanuit Frankrijk de stad Eindhoven genaderd en pogen zij Nijmegen zo spoedig mogelijk te bereiken. In de directe omgeving van Arnhem zijn verschillende Duitse legerafdelingen gehergroepeerd, nadat deze een overhaaste terugtocht uit Frankrijk en België hadden gemaakt.

In de vroege ochtend van 20 september wordt de strijd van de geallieerden vanuit het zuiden geconcentreerd op de Nijmeegse Bruggen, die na heftige strijd tegen de avond voor de eerste maal worden veroverd. De Betuwe is in de daarop volgende dagen en weken het toneel van zeer zware oorlogshandelingen. In de Betuwe heeft de Duitse Wehrmacht verdedigingslinies (bijv. langs de Linge) ingesteld. Als gevolg van het heftige oorlogsgeweld zijn vele bewoners de Betuwe inmiddels ontvlucht.

In de maanden oktober en november gaan de gevechtshandelingen onafgebroken voort waarbij om elke meter landwinst verwoed wordt gevochten. Operatie Market Garden is min of meer mislukt en ook in het gebied rond Ophemusden is een patstelling bereikt. Wel winnen de geallieerden steeds meer terrein in de Over-Betuwe, maar de vorderingen gaan tergend langzaam. Tegelijk worden de Duitse troepen, mede door het uitblijven van

nieuwe troepen en het ontbreken van aanvoer van munitie, steeds zwakker. Op 2 december gaat de Duitse Operatie Ooievaar van start: De bezetter wil met de kracht van water de geallieerden uit de Over-Betuwe verdrijven. De waterstand in de rivieren Rijn en Waal is in November extreem hoog als gevolg van de vele regen en de bezetter laat via explosieven de dijk bij Elden over een lengte van 100 meter instorten. Het water van de Rijn kan dan met volle kracht de Betuwe binnenstromen en de streek tot aan de liniedijk tussen Kesteren en Ochten inunderen. Ook de Griftdijk ten noorden van Elst wordt opgeblazen.

De weinige inwoners van het gebied die nog niet waren gevlucht, waren nu gewaarschuwd en zochten hun heil via de oversteek nabij Angeren en Doornenburg naar Pannerden, of de oversteek nabij Elden naar Arnhem/Oosterbeek of anderszins. Vanaf december waren er bijna geen bewoners meer in de Over-Betuwe.

De maanden januari en februari 1945 brachten veel sneeuw en veel smeltwater zodat pas in maart-april 1945 delen van de Betuwe droogvielen en vanaf eind mei – begin juni konden de oorspronkelijke bewoners naar hun resterende bezittingen terugkeren. Bijna alle huizen, steenfabrieken en andere gebouwen waren ofwel zwaar beschadigd, ofwel geheel vernietigd.

De wandeltocht op 30 juni 2012

Lopend in het zonnetje door de gastvrije en vriendelijk ogende Over-Betuwe kun je je nauwelijks voorstellen hoe de situatie hier in de maanden september 1944 tot mei 1945 moet zijn geweest. En laten we wel zijn: pas in de tweede helft van 1945 kon met een eventuele opbouw worden begonnen. Opmerkelijk om je te realiseren dat bijvoorbeeld stenen (doordat de steenfabrieken vernietigd waren) nauwelijks voorhanden waren.

Ik loop dit soort trainingstochten, want ik ben in training voor de Nijmeegse Vierdaagse, het liefst ‘alleen’. Het geeft je tijd en ruimte voor enig nadenken, voor mijmeren en voor het herontdekken van je leefomgeving. Hier en daar heb ik een kleine omweg gemaakt (ik wilde ook enkele monumenten zien waar de route niet precies langs liep, zonder daarmee de gewenste afstand van 40 kilometer te bekorten) maar ik heb de 40 kilometer zeker wel gelopen. Sommige monumenten waren duidelijk herkenbaar als “Exodus” monumenten door het Exodus logo dat erop was aangebracht.

De tocht begint vlak bij Mea Vota waar de gedenksteen staat die op 25 juni 2011 is onthuld. De tekst op deze gedenksteen is een Ode aan de kracht en vastberadenheid van de burgers die eerst moesten vluchten en later terugkeerden om de wederopbouw van de Betuwe ter hand te nemen.

Vervolgens via het voormalig tuinbouwgebied in de richting van Angeren. Het Kerkhof in Angeren waar op een grafzerk een gedenkplaat is bevestigd ter

nagedachtenis aan de 27 oorlogsslachtoffers. En naar de dijk, naar het Evacuatiemonument dat daar vorig jaar is geplaatst.

Daarna naar Doornenburg waar aan de Rijndijk tegenover restaurant Rijnzicht het monument 'de Vlucht' staat, als symbool voor de vlucht via een noodponton van vele inwoners van de Over-Betuwe in de maanden oktober-november 1944.

Dan een wat langer wandelstuk, deels langs de Linge die in de strijd zo'n belangrijke rol heeft gespeeld. In Bemmelsestraat staat de Maria-kapel, na de oorlog gebouwd om de zware gevechten in de maanden oktober/november in dit gebied te herdenken.

Mariakapel op De Heuvel.

Na Bemmelse via de fraaie pleisterplaats 'de Korenmaat' naar Elden. Vlak bij de Mandelabrug, bij De Praets in Elden/Arnhem staat een wel heel indrukwekkend monument: Op de plaquette staat de veelzeggende tekst:

Vele honderden gezinnen uit vooral Elden, Arnhem en Huissen waren door de bezetter in oktober 1944 gedwongen huis en haard te verlaten.

Deze plek bij de Praets was de laatste mogelijkheid om de Rijn over te steken.

Drie dappere Huissenaren toonden moed.

Terwijl zij anderen hielpen bij de overtocht nam de rivier hun leven.

De drie Huissenaren hadden bij de steenfabriek een bootje gevonden waarmee zij hun gezinnen en andere vluchtelingen overzetten naar de noordkant van de Rijn. Tijdens de laatste overtocht kantelde hun bootje en verdronken zij.

De route gaat nu duidelijk terug naar Huissen. Op de dijk oostelijk van de John Frost Brug staat de Mitchell

plaquette. Op 25 september crashte een Mitchell ongeveer op deze plaats. Deze plaquette is als herinnering aan de vier bemanningsleden van dit vliegtuig hier geplaatst.

Tenslotte breng ik een bezoek aan het massagraf bij de begraafplaats te Huissen. Vandaag opgeluisterd met de muziek van een doedelzakspeler herinnert dit graf aan de Huissenaren die door het oorlogsgeweld in september 1944 om het leven zijn gekomen.

Een leerzame en interessante tocht. En een goede oefening voor de komende wandeling in Nijmegen. Het start- en finishadres, Mea Vota, ga ik binnenkort eens uitgebreid bezoeken. Deze wandeltocht was daar niet goed mee te combineren. Maar Mea Vota en N.T.V. hebben een perfecte wandeling in elkaar gezet: Hartelijk dank daarvoor.

Beknpte historie ontleend aan:

- Peter Berends: Een andere kijk op de slag om Arnhem, de snelle Duitse Reactie.
- Website met filmjournaal:
 - <http://www.oorlogsslachtoffersgemeenteburen.nl/inundatie.htm>
 - <http://www.exodushuisen.nl/index.php?page=5>(voor o.a. ooggetuigenverslagen en plaatsen van de monumenten).

Expositie "Exodus en Terugkeer"

Gijs Bouwman

Dit jaar is voor de 2de keer de Exodus wandeltocht gehouden langs markante punten in de Betuwe waar in september 1944 een hevige slag is geleverd tussen Duitsers enerzijds en de geallieerden anderzijds met de Linge als natuurlijk scheidslijn. Zie ook elders in dit blad een verslag van deze tocht.

Op gedenkwaardige plaatsen, daar waar de slag het hevigst was of waar bijzonder dingen gebeurd zijn, werden monumenten onthuld van bijzondere momenten in de slag. De bevolking heeft veel geleden en moest evacueren: de mensen ten noorden van de Linge naar de Achterhoek en de Veluwe, die ten zuiden van de Linge naar Brabant en later tot in België.

Deze 'exodus' is door de gezamenlijke historische kringen van Lingewaard en de stichting Exodus vastgelegd in een expositie "Exodus en Terugkeer" die heeft plaatsgevonden in het Dominicanenklooster in Huissen van 17 juni tot 1 augustus.

De expositie is een foto impressie van het wegtrekken van de bevolking en hoe ze alles weer aantreffen bij de terugkeer in mei 1945. De expositie werd geopend door burgemeester De Vries van Lingewaard en de Prior van het Dominicanenklooster in Huissen.

De expositie is zeer goed bezocht en heel veel losgemaakt bij de bezoekers.

Vanaf begin september heeft de expositie een vervolg gekregen in Fort Pannerden.

Voor wie hem nog niet gezien heeft: het is zeer de moeite waard om dit te gaan bekijken.

Straatnamen in Bemmelo

Maria Janssen-van Gelder

De Timp

Ingeklemd tussen de Herckenrathweg en het Vossenhol ligt De Timp. Een timp is een uiteinde, een punt, hier een puntvormig perceel. Niet altijd had het stuk grond een puntvorm, dat ontstond pas na de aanleg van de Herckenrathweg. Voordat er een nieuwe woonwijk werd gebouwd, was het perceel in gebruik bij Lamers Transportbedrijf. Op de foto is het puntvormig perceel goed te onderscheiden. Midden op het terrein zijn de vrachtwagens van het bedrijf te zien. Rechts loopt de Herckenrathweg, onderaan vanaf deze weg naar links het Vossenhol met boerderij "De Vossenhof" en bovenaan naar links de Loostraat.

In een brief van 26 mei 1987 stellen Burgemeester en Wethouders van de Gemeente Bemmelo aan de Raad voor, de aan te leggen insteekweg in het plan Bemmelo 1986, de straatnaam De Timp te geven welke naam betrekking heeft op de vorm van het bouwterrein. Aldus werd vastgesteld in de openbare vergadering van de Raad van de Gemeente Bemmelo op 25 juni 1987.

Toen en Nu

Maria Janssen-van Gelder

Dorpsstraat anno 1950.

Deze oude foto van de Dorpsstraat werd gemaakt in 1950. De straat op de voorgrond is de oorspronkelijke Dorpsstraat. Kort voor 1950 was de Herckenrathweg aangelegd, vanaf de Ressenesestraat tot aan de Papenstraat, waardoor de Dorpsstraat werd doorsneden en dit deel een parallelweg werd van de Herckenrathweg. In dit kleine deel van de dorpsstraat woonden jarenlang dezelfde families naast elkaar. Vanaf rechts: de familie Van Setten, die een kleding - en een levensmiddelenzaak (Centra) runde in het grote pand. Daarnaast de familie Ebben, met een groentekwekerij. Dan de familie Van 't Hullenaar, met ook een levensmiddelenzaak (VéGé). In het laatste huis, maar half zichtbaar, woonde de familie Van Gelder.

Voor de nieuwe foto is de situatie niet precies hetzelfde te fotograferen. Aan de linkerkant is een appartementengebouw verrezen en de begroeiing is ook wat groter geworden. De vier huizen aan het begin van de Dorpsstraat staan er nog. De eerste drie zijn iets veranderd en in een kleur geschilderd. Het vierde huis stond dicht aan de straat en is in 1960 gesloopt. Het nu bestaande huis werd enkele meters naar achteren gebouwd en op de plaats van het oude huis kwam een klein tuintje.

Dorpsstraat anno 2012.

Foutje

Maria Janssen-van Gelder

In de vorige editie van het kringblad is een foutje geslopen. In het artikel "Dansen bij Jansen" in de rubriek "Uut de ouwe deus" werd de naam Janssen met één S geschreven. Dat moeten er toch echt twee zijn. In een ander artikel, ook over "Het Wapen van Bemmel", is de naam Janssen wel correct geschreven. Op de EERSTE STEEN in de gevel, die werd gelegd door Joseph Janssen op 6 januari 1949, is dit duidelijk te zien.

Een korte cursus Genealogie, deel 3

Marijke Hermesen-Jansen

Nadat we navraag gedaan hebben bij oudere familieleden, trouwboekjes en bidprentjes hebben bestudeerd, kwamen we bij de burgerlijke stand. Het zoeken hierin ging ook nog vrij gemakkelijk. Terug in de tijd kunnen we de gegevens tot 1811 goed vinden. Maar hoe nu verder?

Voor 1811 werden er ook gegevens vastgelegd. Dit gebeurde in de kerkelijke registers. Op het concilie van Trente (1563) werd besloten dat een huwelijk alleen geldig was als het door een pastoor gesloten werd. Dat moest ten overstaan van getuigen plaatsvinden. De parochie moest daarvoor een register van afgekondigde en gesloten huwelijken bijhouden. Ook de dopen moesten worden geregistreerd met vermelding van peter en meter. Protestante kerken gingen later ook registers bijhouden van dopen, huwelijken, begraven en lidmaten.

Tijdens de reformatie, in 1587, werd bepaald dat er alleen getrouwd mocht worden in de gereformeerde kerken. Zo kunt u voorouders aantreffen in de gereformeerde kerkboeken terwijl u toch dacht dat ze katholiek waren. Lange tijd is het rooms-katholieke geloof verboden geweest en waren er ook geen katholieke kerken. Maar katholieken uit deze omgeving hadden daar wel een oplossing voor, ze gingen trouwen in Huissen of Hulhuizen aangezien dat Duits (Kleefs) grondgebied was en de katholieke godsdienst daar niet verboden was. Er waren wel rooms-katholieke schuilkerken (staties), vaak niet meer dan een schuur, die oogluikend werden toegestaan. Zo'n schuilkerk stond in Eijmeren bij Elst, waar ook katholieken uit Bemmelen naar toe gingen om te trouwen of om kinderen te laten dopen.

Bent u op zoek naar katholieke Betuwse voorouders dan moet u zeker in deze kerkboeken kijken. De katholieke staties hadden geen priesters, er waren rondtrekkende priesters die van tijd tot tijd in de staties kwamen voor doop en huwelijken.

Doopregisters

In 1563 werden er algemene regels afgesproken om een register bij te houden van de gedoopten in een kerk. Daarvoor gebeurde dat ook wel maar waarschijnlijk lang niet bij alle kerken en ieder op zijn eigen manier. Het oudste doopregister van Gelderland is van de kerk van Doesburg en die begint in 1559. In Bemmelen begint het gereformeerde doopboek in 1623. Pas in de achttiende eeuw komen de doopregisters van de katholieke kerk regelmatig voor.

De katholieke kerkregisters zijn doorgaans in het Latijn, wat het wel extra lastig maakt om te zoeken. Maar dat went snel omdat de inschrijvingen een min of meer vaste indeling hebben. Voor de gebruikte Latijnse teksten circuleren diverse lijsten/woordenboeken op het internet. Gereformeerden schreven de registers in het Nederlands.

169

24 Augusti	Bap: est Henricus, Pater Jacobus van der Horst et Johanna van Halburg	Patrini Henricus Hoogstraete et Allegonda van Nenten.
25 Augusti	Bap: est Hieronimus, Pater Petrus Ras et Hendrina Hendrik Patrini	meucahock Petrus Hoogstraete et Anna Maria Hoogstraeten
15 Septembris	Bap: est Petrus, Pater Petrus Petrus et Johanna van den Broek	meucahock Patrini Gerardus van deelen et Maria Engelen
26 Septembris	Bap: est Esra, Pater Egbertus Jansen, et Anna van Groot	Am Patrini Bartholomeus Jansen et Maria oppetrijst
27 7bris	Bap: est Everdina, Pater dicitur Everhardus Maassen, Mater	Hollandbroek Wilhelma Fransen, Patrini Reinerus et Petronilla Fransen
6 Novembris	Bap: est Johanna, Pater Wilhelmus Jansen et Johanna Martens	Elft Patrini Gerardus Martens et Henrica van Belik

Fragment uit een doopboek van 1803, blz 169. De doopinschrijvingen zijn keurig van elkaar gescheiden door een lijntje, dat vergemakkelijkt het lezen.

Bij de vijfde inschrijving op deze bladzijde staat "27 7bris Hollandbroek Bap est Everdina illigitima, Pater dicitur Everhardus Maassen Mater Wilhelma Fransen, Patrini Reinerus et Petronilla Fransen". Uitleg: 27 7bris = 27 september, Bap[isata] est=is gedoopt, illigitima = onwettig, Pater = vader, dicitur=naar gezegd, Mater = moeder, Patrini=getuigen.

De doopregisters bevatten de naam van de dopeling, de ouders en de getuigen. Noteer ook de namen van de getuigen in uw stamboom, dat kan belangrijk zijn. In het doopregister staat dus de datum van de doop. Dat hoeft niet perse de datum van de geboorte te zijn. Bij de katholieken was het wel de gewoonte het kind zo snel mogelijk te laten dopen. Maar als de geboorte 's nachts was, kon de doop een dag later zijn. Bij protestanten konden er wel enkele dagen of weken tussen geboorte en doop zitten, maar dan werd zowel geboorte- als doopdatum opgeschreven. Bij kinderen die buiten een wettig huwelijk werden geboren, werd de opmerking "illegitiem" vermeld. Er is zelfs een reglement uit 1788 waarin staat dat het verboden is om een kind, dat buiten een wettig huwelijk is geboren, bij de doop een familienaam te geven. Gaf je toch een achternaam, van de vader of de moeder, dan stond daar een boete van 25 gulden op. In die tijd een fors bedrag.

Trouwregisters

Tot in de 16^e eeuw was het kerkelijk huwelijk niet vanzelfsprekend. Men beloofde elkaar trouw en dat was het. Het was geldig. Vanaf 1563 moesten de geliefden hun huwelijkswens openbaar maken door een huwelijksproclamatie. Daarna mochten ze in hun eigen kerk het huwelijk laten inzegenen. Meestal was dat in het dorp waar de vrouw vandaan kwam. Maar ook daar kwam snel verandering want vanaf 1587 gingen er nieuwe regels gelden. De proclamaties van de huwelijken, evenals de huwelijksvoltrekking, mochten alleen maar in de gereformeerde kerken plaatsvinden. Daarom kunt u veel voorouders tegenkomen in de kerkboeken van de gereformeerde kerk. De predikanten hielden de administraties bij van dopen en trouwen en de lidmaten van de kerk. De koster maakte er een kopie van voor het provinciale bestuur. De katholieken kregen pas in 1646 toestemming om te trouwen voor ambtlieden op het platteland of voor de magistraten in de steden. Op 1 oktober 1795 kwam er een wet van het bestuur van Gelderland, die inhield dat met ingang van die datum het burgerlijk huwelijk werd ingevoerd. Kerkelijke huwelijken bleven toegestaan maar eerst moest er voor de wet getrouwd worden. Tot op heden is dat niet veranderd.

Matrimonio juncti sunt Jacobus Thunissen et Margaretha 8 februar 15
Jansen Ghesles Wilhelmus Schenckhuijs et Henricus Hendrickson
Matrimonio juncti sunt Johannes Hoogvelt et Wilhelmina Dito
van de Camp Ghesles Jacobus Jansz. Lamp. Theodora Hoogvelt
Matrimonio juncti Bernardus Richers et Michiel Scheepers 7 februarie
Ghesles Johannes Scheepers et Anna Maria Oudea.
Matrimonio juncti Henricus van Ewol et Geertruis Jansen in faciem 15 februarie
Ecclesia
Matrimonio juncti Bernardus Herman et Catharina stinkman Ghesles Maria
Stuijk et Aleida Schepers 20 Martii
Matrimonio juncti Johannes Jansen et Geertruis Lenders
Matrimonio juncti Nicolaas Claasius et Maria Vesschoot juncti sunt 9 Martii
Matrimonio juncti sunt Arnoldus van Kempen et Joanna Huijbers Dito
Ghesles Geertruis Jansen et Maria Stuijk Dito

Fragment van trouwinschrijvingen uit 1785 (Matrimonio juncti sunt = zijn in het huwelijk verbonden).

De trouwregisters bevatten natuurlijk de naam van bruid en bruidegom, de wederzijdse ouders, de getuigen en soms de woonplaats van het stel. Het mooiste als je aan het zoeken bent is natuurlijk dat alle bovengenoemde gegevens er ook werkelijk in staan, maar helaas is dat niet altijd het geval. Ik kom ook aantekeningen van een huwelijk tegen met alleen de datum en de namen van het bruidspaar. En als de gezochte naam dan Jansen is, is het moeilijk of onmogelijk nog verdere voorouders te vinden. Let bij het zoeken ook op of u een register te pakken hebt met de huwelijksdatum of met de ondertrouw-

gegevens. Er kan dan zo maar een verkeerde huwelijksdatum in uw stamboom komen te staan. In de ondertrouwregisters staan bij de datum en verdere gegevens vaak drie kruisen of drie strepen, wat betekent dat de ondertrouw drie keer is afgekondigd.

Begraafregisters

In de begraafregisters werd de naam van de overledene geschreven en soms ook "de vrouw van ..." of "het kind van ...". Deze registers werden doorgaans door de koster van de gereformeerde kerk bijgehouden. In deze registers kunt u ook katholieken aantreffen omdat ze lange tijd geen eigen begraafplaatsen hadden. Bedenk wel dat de vermelde datum dus de begraafdatum is en niet de overlijdensdatum. In enkele gevallen wordt die ook wel genoemd. Het verrassende in deze registers is dat er soms ook wordt vermeld wat de kosten van het begraven waren, of de klok is geluid (dit moest apart betaald worden) en of er een doodskleed was gehuurd. De koster van de katholieke kerken hielden ook registers bij, zodat er af en toe een mis gelezen kon worden voor de zielerust.

Nu hebben we een aantal registers beschreven, maar waar vinden we ze? De registers worden aangeduid met de naam DTB-boeken (dat staat voor Doop-, Trouw- en Begraafboeken) of met de naam RBS-boeken (dat staat voor Retro Burgerlijke Stand). Deze kerkboeken werden bijgehouden per kerkelijke gemeente of parochie (statie).

Het is een heel karwei om in deze boeken te zoeken naar de doop of een huwelijk, maar gelukkig hebben ze in het Gelders Archief per kerkelijke gemeente en parochie naamlijsten gemaakt. Dit zijn de klappers of blauwe boeken die in de studiezaal ter inzage staan. Hierin staan namen van alle personen die in de kerkboeken voorkomen, dus de dopeling, bruid, bruidegom, ouders en getuigen. Daarbij staat een verwijzing naar de RBS-boeken.

HUISSEN R.K. VICARIJ

Blad 293

toenaam	doopnaam	RBS nr.	pag./volgnr.	datum/jaar	co-de
JANSEN	Josina	983	71 12	18.01.1758	Dg
JANSEN	Judit	983	90 7	04.06.1748	Tg
JANSEN	Judith	983	90 8	29.08.1748	Tg
JANSEN	Kerst	983	7 13	06.11.1721	Dg
JANSEN	Lamberta	983	5 11	14.07.1720	D
JANSEN	Lambertus	984.1	43 15	30.04.1801	Dg
JANSEN	Lamert	983	74 6	04.10.1759	Dg
JANSEN	Lamert	983	79 5	14.03.1762	Dg

Fragment uit Klapper van Huissen Vicarij (statie).

Als voorbeeld: u zoekt iemand die in Valburg geboren is en katholiek is. Als u de parochie niet weet, ligt er een boek met alle plaatsen en gehuchten met een verwijzing naar de parochie(s) waar u kunt zoeken. Voor Valburg is dat de statie Eijmeren. U neemt dan het blauwe boek van Eijmeren. Daarin zoekt u de naam van de gezochte persoon, de namen staan op alfabet. Bij de naam staat bijvoorbeeld de verwijzing naar RBS nr. 651 en pag/volgnr 59 15. Het RBS nummer is het nummer van het RBS-boek, het volgnummer is de zoveelste inschrijving op die bladzijde.

Neemt het RBS-boek 651 uit de kast, kijkt op blz. 59 en zoekt inschrijving 15. Daar staat dan de gezochte persoon met de datum van de doop enz. Bij een doop staat er in het Latijn, het is 1779, voor jongens "baptizatus est" (hij is gedoopt) en voor meisjes "baptizata est" (zij is gedoopt).

Zo werkt het ook voor huwelijk en begraven.

In de blauwe boeken staat ook nog een code vermeld welke rol deze persoon in de inschrijving heeft. D = dopeling, Dv = doopvader, Dm = doopmoeder, Dg = doopgetuige, Br = bruid, Bg = bruidegom enz.

Het is leuk zoeken en soms zeer verrassend waar je je voorouders terugvindt. Let er op dat de achternamen vroeger niet automatisch de achternaam van de vader was. Hoe verder u terug gaat in de tijd, des te meer patroniemen u zult tegenkomen. Een patroniem is de vaders naam. Als u bijv. een voorouder vindt met de naam Jan Willemsen van Workum dan kunt u aannemen dat de vader van deze Jan de voornaam Willem droeg. Willemsen is dan het patroniem van Jan. Een voorbeeld uit mijn genealogie: een van mijn voorouders heet Anna Maria Tennissen (geb. 1709), haar vader heet Teunis Hendrickse (geb. 1678), zijn vader heet Hendrik Willens (geb. ca.1646), en zijn vader heet Willem Otten. Het maakt het zoeken niet makkelijker, maar wel leuker.

Zie <http://www.hendrikvanboven.nl/archief/index.html> voor een opsomming van de RBS-nummers van de blauwe boeken in het Gelders archief.

Voorlopig kunt u weer aan het werk.

Volgende keer nog meer bronnen om in te zoeken.

Zeer geslaagde excursie naar Fort Pannerden

Adri Stuart

De jaarlijkse excursie bracht ons dit jaar op 12 mei naar Fort Pannerden. Na een eindje door de natuur gelopen (of gefietst) te hebben, werden we ontvangen met koffie/thee en gebak. Daarna werden de deelnemers (ca. 50) in vijf groepen verdeeld en ging iedere groep met een rondleider mee. Elke groep kreeg de hele rondleiding, maar in een andere volgorde, zodat we geen last van elkaar hadden.

Geschiedenis

Onze groep begon met een "stukje" geschiedenis. Fort Pannerden ligt op de splitsing tussen de Waal en het Pannerdens Kanaal, waardoor de vijand op afstand kon worden gehouden. Het fort is gebouwd tussen 1869 en 1871, oorspronkelijk als een sperfort (d.w.z. naar alle zijden verdedigbaar). Voor de bouw waren 3 miljoen bakstenen nodig en die kwamen van steenfabrieken uit de buurt. Soms waren er ruim 500 man aan het werk: metselaars, smeden, schilders enz. Toen het gebouw gereed was, bleek het ontwerp al achterhaald: het was niet bestand tegen brisantgranaten.

De oplossing hiervoor was het verbeteren van het dak met stalen platen en balken met daarop 1,5 - 2 meter beton en hierop 1,8 meter grond. Bovenop kwamen 2 geschutsbatterijen.

De doorsnede van het fort bedraagt 100 meter en rondom het fort door de gracht lopen, kost 4 minuten.

De Rijn- en Waalbatterijen.

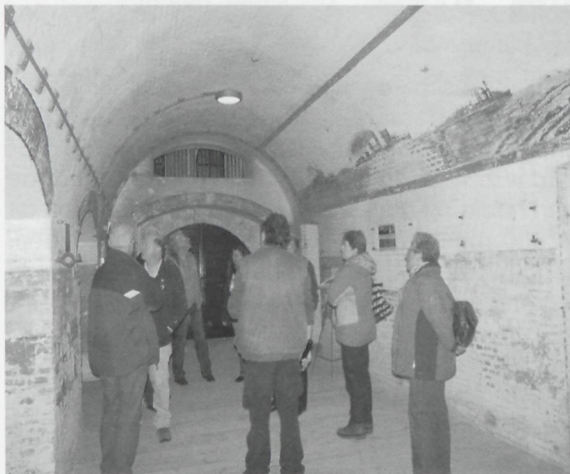
De kosten van het fort (incl. verbeteringen) waren 51% meer dan begroot, en bedroegen in totaal fl. 426.500,- (nu zou dat 25 miljoen euro zijn). Als je dit achteraf afzet tegen het daadwerkelijke gebruik dan is het weggegooid geld geweest. Ga maar na, bij het fort is nauwelijks gevochten, alleen geoefend. In 1940 zijn slechts een paar schoten gelost.

De maximale bezetting was 300 man en die zouden het met de opgeslagen voeding één maand vol kunnen houden. Tussen 1914 en 1918 is het fort volledig bezet geweest met manschappen. Na 1945 wordt het fort niet meer gebruikt en raakt het in verval. De mensen in de omgeving kunnen bouw-materiaal van het fort goed gebruiken.

Rondwandeling

In de rondgang door het fort kwamen we o.a. de volgende bezienswaardigheden tegen.

De pantserbatterij. De pantserplaten wegen 18 ton per stuk, daarboven ligt 1.6 meter beton. Per schot gaat er 18 kg kruit in. Het maximale bereik is 16 km. Daarmee kon Kleef bereikt worden.

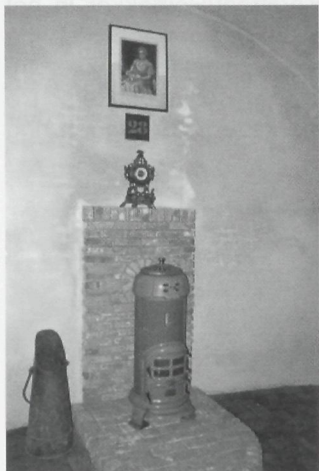

Een tekening van Piet Hazelberg, gedateerd 15-2-1940. Hierop zijn marine-schepen te zien, zoals de Jacob van Gelder en de Witte de With. Er lagen namelijk ook een aantal mariniers gelegerd in het fort. Doordat de tekenaar zijn handtekening en zijn militair nummer erop heeft gezet, hebben ze hem kunnen traceren en ook zijn zoon opgespoord en hem dit laten zien.

De rondleider vertelde dat hij in zijn praatje altijd aangaf dat de tekeningen als tijdverdrijf getekend waren en dat ze ook wel mens-erger-je-niet speelden, waarop een jonge bezoeker een keer vroeg of je dat spel ook kon downloaden want hij kende het niet.

De buskruithamer kon 22,5 ton kruit bevatten. Deze kamer is nog origineel (behalve de elektriciteitskabels) en had geen licht vanwege het ontploffings-gevaar en geen ijzeren deurbeslag omdat dat mogelijk vonken zouden kunnen

veroorzaken. Er viel wel licht van een petroleumlamp naar binnen maar die lamp stond achter een luik met dik glas ervoor. De manschappen mochten ook geen wollen kleding aan vanwege statische elektriciteit en geen soldatenkistjes maar klompen of pantoffels.

Het commandantenverblijf. Hierin heeft een commandant een potkacheltje aan laten brengen omdat het erg koud kon zijn in het fort. Daar moest wel een aparte schoorsteen voor worden gemaakt.

Het fort beschikte over een eigen weerstation. Dit werd met name gebruikt om de windkracht en windrichting te bepalen zodat ze daar bij het schieten rekening mee konden houden.

Het potkacheltje in het commandantenverblijf zorgde voor een beetje warmte.

Het manschappenverblijf. Ze sliepen eerst op britsen met stro, maar daar kwamen de muizen en ratten op af. Daarna werden er hangmatten opgehangen. Door een Nijmeegse smid moesten 250 hangers gesmeed worden die vervolgens ingemetseld werden.

Hangmatten in de manschappenverblijven.

Het levensmiddelenmagazijn. Dit moest achter slot en grendel zodat er niets gestolen kon worden. De kok heette Helsen en kwam uit Angeren.

De Rijn- en Waalbatterij die in het kader van het verbetertraject werden gebouwd en versterkt met spoorstaven.

Al met al een zeer geslaagde voorjaarsexcursie.

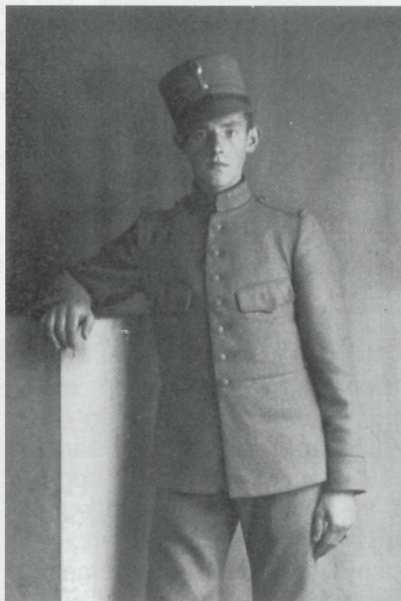
Verdedigers van de Bemmelse kazematten

René Haegens

De laatste keer dat de drie kazematten aan de Karstraat/Houtakker in het nieuws waren, was in 2004. Omdat het er toen naar uitzag dat het bestaande industrieterrein zou worden uitgebreid in noordelijke richting (Houtakker II), werd volop gediscussieerd over het behoud van de geschutsbunkers. De uitbreiding is echter nog niet gerealiseerd en de drie kazematten liggen nog steeds op hun plaats.

Reden om nu aandacht te besteden aan deze kazematten, is het dagboek van de heer Drijver uit Nijmegen. Frans Drijver (1917-1992) was in 1940 als soldaat gelegerd bij de kazematten en maakte aantekeningen van alles wat hij maakte op 10 en 11 mei. Na de oorlog werkte hij de aantekeningen uit tot een uitgebreid verslag dat ons een indruk geeft van de gebeurtenissen in Bommel tijdens de Duitse inval.

Van zijn kleindochter Claudia Wolf-Drijver kregen wij toestemming om uit zijn dagboek te citeren.

Frans Drijver, foto genomen in 1937.

Verdedigingslinie Huissen-Bemmel-Lent

De Bemmelse kazematten staan uiteraard niet op zichzelf. Ze maken deel uit van de verdedigingslinies die het Nederlandse leger aanlegde om het land te verdedigen tegen een mogelijke Duitse inval.

Er waren een tweetal hoofdlinies ingericht. De eerste liep van het IJsselmeer tot aan Weert; het noordelijke deel is de bekende Grebbelinie, het deel in de Betuwe (tussen Kesteren en Ochten) wordt de Betuwestelling genoemd. De tweede linie liep langs de IJssel naar Arnhem (IJssellinie) en vandaar via Nijmegen langs de Maas tot Maastricht. Op het gedeelte tussen Arnhem en Nijmegen was op de lijn Huissen-Bemmel-Lent (ook als een soort vóórverdediging voor de Betuwestelling) de Groep Betuwe gestationeerd, met twee bataljons infanterie. Ze maakten gebruik van diverse kazematten die

tussen 1936 en 1939 gebouwd waren. Omdat de Duitsers hun hoofdaanvallen in mei 1940 concentreerden ten noorden van Arnhem en ten zuiden van Nijmegen, bleef het aantal gevechtshandelingen in de Over-Betuwe beperkt.

Hoogste strijdvaardigheid

Het verhaal van Frans Drijver begint eigenlijk al op maandag 6 mei als hij met zijn collega-soldaten de kazematten en stellingen aan de Karstraat gaat bemannen. Ze installeren zich, plaatsen een lichte mitrailleur op de affuit in de hun toegewezen kazemat en daarna begint het wachten.

Meest noordelijke kazemat bij de Houtakker.

Het leek toen in die dagen of er geen eind aan kwam. We waren na vier dagen en nachten suf van de slaap en van vermoeidheid, merkt hij op. We kregen van de boerenmensen waar onze stellingen in de bongerd lagen, steeds warme melk en eieren te eten, dat ons ook wel goed deed. Ze zeiden: Ik heb liever dat jullie 't opeten dan de vijand.

Maar in de nacht van donderdag 9 op vrijdag 10 mei gaat er wat gebeuren.

Toen kwam er 's nachts een bericht binnen dat we uiterst waakzaam moesten zijn. Terwijl het later nog weer veranderd werd in 'hoogste strijdvaardigheid'. Zo werd onze taak steeds verscherpt. Gedurende deze nacht hadden we steeds gebulder gehoord, maar het was volgens ons nogal veraf. Zo sloop de nacht langzaam door. 't Was ongeveer drie uur toen de stellingen en

kazematten door onze groepen werden bezet. We werden toen van de kazematwacht afgelost en van hieruit weer in de stelling waar we met z'n zevenen in stonden en 'n korporaal. We hadden onze geweren geladen en de haanpal omgelegd en in de schietkokers gelegd. Toen stonden we af te wachten wat ons te doen stond.

Duitse vliegtuigen

Het begon wat lichter te worden, 't was ongeveer vier uur in deze nacht, toen we geronk hoorden van vliegtuigen. We kregen ze ook te zien. Aan de onderscheiding konden we zien dat 't vreemde vliegtuigen waren en wel van Duitsland. Het waren er nog maar een paar en we wilden ze tellen, maar dat hoefden we niet te doen want ze waren ontelbaar geworden. Er waren wel honderden en nog eens honderden. We keken mekaar eens aan en we zeiden: We zijn in oorlog met Duitsland dat is vast en zeker.

Het was ongeveer een uur of tien op vrijdagmorgen 10 mei toen we zagen wat we nog niet verwacht hadden. De vliegtuigen vlogen laag over onze stellingen en kazematten. We stelden ons direct beter op en begonnen er op te vuren. Terwijl uit de vliegtuigen ook hevig terug gevuld werd. Zo ging 't maar steeds door, onophoudelijk.

En steeds kwamen groepen terug die aan de Waalkant hun stellingen hadden betrokken en ook voortdurend onder vuur van vliegtuigen waren. Zo moesten zij proberen terug te trekken onder 't vuur door. Half afgemat kwamen ze bij ons aan. Ze werden achter onze stelling onder de bomen geplaatst om rust te nemen. Direct kwamen de boerenmensen met warme melk aangelopen voor de jongens en ze konden zo veel drinken als maar liefden.

In de tussentijd werd er steeds meer en meer munitie aangevoerd. We hadden onze zakken zo vol met patronen en handgranaten dat we bijna niet konden lopen.

Vliegtuig neergeschoten?

De toestand verscherpte zich meer en meer. Ik werd toen met mijn kameraad wat vooruit geschoven. Vlak voor de kazemat moest mijn collega gedekt gaan liggen langs de prikkeldraadversperring. Ik moest in een knotwilg klimmen. We kregen als taak uitkijkpost. Ik zette mijn geweer tussen de benen en speurde met de ogen flink in het voorterrein. Steeds tuurden we maar over het groene en grote akkerland en als we dan iets in de verte zagen wat slecht te onderscheiden was, haalden we het met de verrekijker dichterbij. Zo verstreken de uren. Terwijl ik maar steeds vooruit tuurde, zag ik een heel klein zwart puntje dat steeds groter werd en recht op ons aan kwam vliegen. Ik kon nog bijtijds de schutters in de kazematten waarschuwen dat een vijandelijk vliegtuig over het voorterrein naar ons toe kwam vliegen. In de tussentijd konden de schutters de mitrailleur in gereedheid brengen. Ik legde mijn geweer in de aanslag en bij het naderen van het vijandelijk vliegtuig kon ik net een schot lossen op het vliegend wezen dat met reuzesnelheid voorbij vloog.

De mitrailleursschutter schoot intussen een halve trommel leeg, en ook de geweerbeschutters in de stellingen schoten geducht. Hij vloog zo laag dat ie onder de telefoondraden door vloog. Zodoende konden wij hem ook goed onder vuur nemen. Vermoedelijk was ie wel geraakt want hij maakte zo'n gekke duikvlucht dat ie bijna de grond raakte en een eind verder achter onze stelling vloog en ik niets meer van 'm waar kon nemen.

De commandant is vertrokken

De rest van de avond blijft het rustig. Frans mag zijn uitkijkpost in de boom verlaten en teruggaan in de stelling. Alleen rond zeven uur komt men kort in actie als ze (vermoedelijk) antitankgeschut horen. Dadelijk werd er van onze kant hevig terug gevuurd, en dat bleef zo wel geruime tijd doorgaan. Daarna wordt alles weer stil. Het werd toen voor ons helemaal zenuwslopend en angstig om nog af te wachten in de moordachtige donkerte.

Na enkele uren besluit de luitenant om eens te kijken hoe de zaken er bij staan.

De luitenant stuurde twee patrouilles uit naar de andere kazematten en stellingen waar ook secties van onze compagnie lagen in dezelfde linie. (..) Toen de patrouilles terugkwamen, hadden ze alles behalve een goed bericht meegebracht. Want aan beide zijden van onze stellingen waren de kazematten en stellingen helemaal leeg. Er was geen man meer te bekennen. Zelfs de commandant was niet meer te zien. Hij was al schijnbaar vroeg vertrokken, dat evenwel niet paste als kapitein om zijn jongens in de steek te laten. Alles was totaal leeg en weg. Dus we zaten met onze sectie alleen nog maar in deze linie, eenzaam en verlaten in den donker. We hadden de sterkte van ongeveer zesendertig man met de tweede luitenant inbegrepen. We hadden drie stellingen en drie kazematten bezet.

(..) Nu stond de luitenant er alleen voor. Hij liet ons uit de stelling komen en we namen alles mee wat we nog gebruiken konden. Ook de kazematten haalden we helemaal leeg. En we liepen sluipend achter elkaar naar de barak terug. De mensen die vlak bij de barak woonden, hadden hun woning ook al verlaten en waren verder achteruit gegaan en bij andere mensen in de woning getrokken.

(..) In tussentijd had de luitenant twee grote veewagens ingericht als rode kruiswagens. Want hij had ze bijtijds genoeg klaar laten maken. En alles wat nog in de barak aanwezig was erin geladen: dekens en kleding enz. Verder ging het grootste gedeelte van ons de wagens in, en de rest met de fietsen. Dit duurde ongeveer een half uurtje. Toen stonden we klaar om alles te verlaten. En het was ook enigszins wel de hoogste tijd voor ons om terug trekken want wij waren de enigen nog die hier zaten.

De luitenant neemt zijn motor mee om onderweg gemakkelijker de route te verkennen.

Langs de Linge

Het was ongeveer elf uur toen we bij de Karbrug vandaan gingen. Bij het verlaten van de barak stond de radio nog buiten te spelen. En zo gingen we met uiterste stilte en voorzichtigheid weg. Waar naartoe wisten we nog niet. We konden de lichten van de auto's niet aandoen omdat we ons zelf anders zouden kunnen verraden. Je kon geen hand voor ogen zien en we moesten toch vooruit.

Steeds ging het met stukjes vooruit en de binnenweg was bijkans onberijdbaar. Daarbij waren langs deze binnenweg nog twee stromende beekjes, genaamd de Lingen (of de Wetering). Dus er moest wel degelijk recht gereden worden, anders kwamen we hierin terecht. Toen we deze weg waren gepasseerd, stonden we op een betere weg die naar de richting Elst liep en verder door naar Valburg.

Het transport komt een eind verder tot stilstand omdat de Valburgse brug blijkt te zijn opgeblazen. De auto's worden daarom verlaten en in de sloot gekanteld. Twee grote personenbussen en een vrachtwagen die er stonden, worden op dezelfde manier onbruikbaar gemaakt. Rond half twee steken ze via een plank het water over en gaan te voet verder.

Flink belast met munitie en kleding. Daarbij hadden we nog een draagbaar meegenomen die vol geladen was met uitrustingsstukken, munitie, verband, enz.

Gelukkig weet de luitenant onderweg een vrachtauto te regelen waar de hele groep (met enige moeite) een plek op vindt. Even voorbij Dodewaard passeren ze op de dijk andere soldaten. *En steeds ontmoetten we nog meer jongens die alleen liepen met het geweer in de vaardighouding. De meesten waren hun bataljon kwijtgeraakt, of uit mekaar gejaagd. We stopten dan ook onze wagen en ze werden erbij opgepakt.*

Gewond door landmijnen

Op de laatste 9 bladzijden van het 35 pagina's tellende verslag beschrijft Drijver hoe ze rond half vier in de morgen onder aan de dijk plotseling geroep horen. Het blijken drie zwaar gewonde soldaten te zijn die op landmijnen zijn gelopen. Ze worden verzorgd en met de vrachtauto richting Elst naar het ziekenhuis vervoerd.

Deze gebeurtenis maakt grote indruk op de mannen. Temeer als even later blijkt dat hun auto – juist naar aanleiding van het geroep om hulp – slechts twee meter voor enkele landmijnen tot stilstand is gekomen.

Dus u kunt wel begrijpen dat wij ons leven hebben te danken aan deze zwaar gewonde jongens die reeds stervende waren. En nog de moed hadden ons toe te roepen niet verder te rijden.

Vandaar ook de titel die Frans mee geeft aan zijn verhaal: 'Toen de stervenden riepen!'

Naschrift:

De gegevens uit de inleiding van dit artikel zijn ontleend aan de site van Stichting De Greb (www.grebbeberg.nl) waar veel informatie is te vinden over de Slag om de Grebbeberg en de Betuwestelling.

Toen de stervenden
Riepen!

Dit boek heb ik zoogenaamd.
Omdat wij ons leven hebben
te danken aan;
Zwaar geworden jongens
die lagen te sterven,
En nog de moed hadden
ons toe te roepen!

10-mei 1940 - 14-mei 1940

Ma vier langen dagen en nachten
in de maand mei van zes tot negen mei
oneindelijk waakt hebben geklopt, bij de
kazematten en stellingen met mijn collega's
in de Harstraat; Etrocede Linies Bemmel. Gueuzen.
Gedurende deze dagen en nachten zijn wij
waakzaam geweest met in weinige rust.
Terwijl we wisten wat onze taak was.
Berusken we hier. !;;

Eerste pagina van het dagboek van Frans Drijver.

Over het dragen van den baard

Adri Stuart

Inleiding

Johannes Christiaan Willem Quack werd op 12 juni 1826 geboren te Herveld als zoon van Hendrik Peter Godfried Quack en Antoinetta Wilhelmina Coenen. Hij volgde zijn opleiding aan het gymnasium te Wageningen¹, hij begon zijn theologische studie op 5 maart 1845 en voltooide die met zijn promotie in juli 1850. Hij was in 1850 kandidaat in Overijssel en op 9 februari 1851 werd hij benoemd tot predikant in Brakel. Daarna vertrok hij naar Bemmelen (1862) en is sinds 18 juni 1876 werkzaam te Ravenstein waar vanaf 27 augustus 1877 de bediening van de gemeente Dieren bijgevoegd is. Op 1 juli 1900 ging hij met emeritaat en op 5 augustus 1904 is hij te Ravenstein overleden.

Ds. Quack was van ca. 1871-1901 lid van het Historisch Genootschap te Utrecht. Hij was tevens (hoofd)redacteur van de Geldersche Volksalmanak van 1869-1901. Hij schreef een groot aantal kerkelijke en historische artikelen in diverse tijdschriften. Het artikel hierna komt uit een van de boekjes die we als kring ter inzage kregen.

Door J. C. W. QUACK

Twéé vliegen in één klap

Hoe men in de vorige eeuw de vliegen in Gelderland ving, is algemeen bekend. Evenals in andere gewesten van ons vaderland doodde men ze daar toen met een zoogenaamde klap. Dat was een zeer vervelend werk, gelijk gij ligt begrijpen zult, die tegenwoordig, om u van een lastige plaag te bevrijden, niet meer met zulk een wapen behoeft te schermen, als gij u eens rustig moogt nederzetten. Zeker, daar was niemand, die dit niet besepte, of hij moest, evenals onze jagers, welke er vaak een geheelen dag aan opofferen, om één enkelen haas te schieten, bevangen zijn niet een dulle liefhebberij, om die gevleugelde diertjes stuk voor stuk van het leven te berooven. De kunst, om er twee of meer in éénen slag te slaan, werd dan ook al zeer spoedig in praktijk gebracht en schier algemeen genoemd. Is het wonder, dat men zich weldra ook met het oog op andere zaken, welke gedaan moesten worden, ging toeleggen op die kunst; ja, dat ik zelf, die, wat Geldersche spreekwijzen, zeden, gewoonten en gebruiken betreft, nog zoo veel te vertellen heb, er mij gaandeweg een weinig in geoefend heb. Dan genoeg, om den welwillenden lezers van dit opstel, waarin ik "over het dragen van een baard" ga spreken, te

¹ Zie Biographisch woordenboek der Noord- en Zuidnederlandsche letterkunde.

beduiden, wat ik hier onder "het vangen van twee vliegen in één klap" wil hebben verstaan.

Op een dorp in de Overbetuwe - met opzet verzwijg ik den naam van dat dorp - woonde voor eenige jaren een pastoor, die bij zekere gelegenheid dat hij er den kansel beklom, een hartelijk woordje meende te moeten spreken tegen het dragen van den baard. Daar waren er namelijk in zijne gemeente, die het hair om hals en kin tot eene ongemeene lengte lieten groeien, en ongetwijfeld moet hij dat schadelijk hebben geacht voor het heil hunner onsterfelijke zielen; anders toch zou de geenszins twistgierige man er wijselijk van gezwegen hebben. Maar - hoor ik u vragen - hoe kan hij er toch aan gekomen zijn, om daar iets in te vinden, dat ten verderve voert, en wat heeft het al of niet scheeren van een menschen baard met zijne zaligheid gemeen? Ik wil gaarne bekennen, dat ik dit nooit ter dege heb kunnen vatten. Wel heb ik gelezen, wat er in de Grieksche zoowel als in de Latijnsche Kerk over geschreven is, doch dat vervelend onderzoek heeft mij niets gebaat. Letterlijk gezegd ben ik er geen hair wijzer door geworden, behalve dat ik door al dat gehaspel over het hair, waarmede men mijne hersens kwelde, meer dan ooit het land gekregen heb aan iedere hairkloverij. Hoe het zij, het dragen van den baard was in oude tijden, zoo in deze als in andere provinciën van ons vaderland, niet ongewoon, zelfs geestelijke personen meenden dat hij hun niet kwalijk stond, en vertoonden er zich mede overal waar zij geroepen werden. Dat duurde echter niet langer dan tot den elfden October 1565.

Toen toch verzocht Frederik Schenk, terwijl hij als Aartsbisschop de tweede zitting der Provinciale Synode van Utrecht, waarbij ook Gelderland vertegenwoordigd was, presideerde met den raad en overleg van zijne mede-provinciale bisschoppen, alle de kanonniken der vijf kerken van Utrecht, die baarden droegen, en ieder, wien dit aanging, in liet bijzonder, om hunne baarden binnen drie dagen tijds te laten schrappen, of ten minste met de schaar te doen scheeren, en niet meer dan de knevels te behouden, zoodat er geen ergernis in de geestelijkheid gevonden wierd. Die aan dit verzoek nu en voortaan niet wilden voldoen, zouden in de Goddelijke diensten worden geschorst, en van de omdeelingen verstoken blijven.

Waarschijnlijk zal onze Overbetuw-

Frederik Schenk van Toutenburg,
aartsbisschop van Utrecht.
Bron: Utrechts Archief.

sche zielenherder dat verzoek hebben gekend en zich in goedgeloovige navolging daarvan gedragen hebben, toen hij voor zijne parochianen optrad met zijn baarden-preek. Tot mijn leedwezen heb ik die preek niet gehoord, en dat spijt mij vooral om uwentwil, die hier welligt dolgaarne lezen zoude wat een welbespraakt kanselredenaar alzoo over het onderhavige onderwerp heeft gezegd. Wat mij zelve aangaat, ik was destijds nog een baardeloze knaap, die er alleen voor de toekomst eenig nut uit kon getrokken hebben. Gansch anders evenwel ging het met den man, die daar in vollen hals- en kin-tooi onder de hoorders gezeten en schier met den vinger aangewezen, alles behalve gesticht en in den geloove gesterkt, naar zijne woning wederkeerde. Hij dacht, is dat nu Evangelietaal, en wordt niet zulk een praat de Kerk des Heeren opgebouwd! Daarna zette hij zich in stille afzondering neder, en schreef hij aan zijnen pastoor den hier volgende brief op rijm:

„Aan den Eerw. Heer M.... in antwoord op zijn sikkenpreek."

- »Gij leert ons Christus te beminnen
- »En roemt teregt zijn wijze leer;
- »In alles Christus na te volgen,
- »Dit beveelt g' ons keer op keer.
- »En ziet gij durft u te vermeten -,
- »Wat zijt gij een onnoozle vent,
- »De sik, het teeken te vernederen
- »Waaraan men iederen Rabbi kent.
- »Of weet gij niet, o sikkenpreker
- »Dat Christus ook een kinbaard droeg;
- »Dat Petrus' kin een siksken sierde,
- »Toen hij Malchus 't oor afsloeg!?
- »De sikkendragers noemt gij bokken,
- »Heerroom foei! wat zijt gij kwaad;
- »Een zedenpreek zou beter stichten,
- »Dan zoo een laffe sikkenpraat.
- »Neem Massillon's, neem Bossuets werken,
- »Beoefen eer hun' reinen zin
- »Dan als een zot op het hair te schimpen
- »Dat God ons gaf om hals en kin.
- »Wat heeft toch wel de sik rnsidreven,
- »Dat gij zoo gramstorig zijt?
- »Zeker, gij zijt bang voor bokken,
- »Zoo een dier kent schaars gehoorzaamheid.
- »Ook gaat een ezel steeds aan het balken
- »Als zij maar een bokjen ziet,
- »En van hartstocht, nijd en woede
- »Kent langoor dan zich zelve niet.

»Doch kijk, - wat doet clan wel. het bokjen?
»O, die sik! - die looze guit,
»Hij schudt zijn hoofd om langoor's toorne
»En lacht hem eens van harte uit.
»Daarom, zegt men, is een ezel
»Alteos woedend op een pik: -
»Zou dit ook met u zoo wezen
»Is langoor soms u eigen ik?"

„Een Katholiek gesikte."

Ontegenzeggelijk, die brief, welke niet slechts aan den Eerw. Heer M.... bezorgd, maar ook in getale onder zijne gemeentenaren verspreid werd, is scherp en hier en daar wat al te kras.

Edoch, die kaatsen wil, moet den bal verwachten, en in de Betuwe, waar men nog al wat op heeft met een mooijen baard, had hij het terrein voor zijnen uitval tegen zulk een pronkstuk der mannelijke natuur al zeer slecht gekozen. De goede man moet dit later ook wel hebben ingezien, ten minste, ik kan mij niet herinneren, dat hij den door hem ter kwader uur begonnen strijd heeft voortgezet. Dan al mag hij dit, buiten mijn weten, ook al hebben gedaan, en alzoo den eenen misslag op den anderen gestapeld, toch is het vruchteloos geweest, want het kin- en hals-hair groeit nog welig in zijn dorp, heeft daar weinig van messen of scharen te lijden, en protesteert, hoewel op Katholieke wijze, steeds tegen ieder, die het vloekt of met den ondergang bedreigt.

Geheel anders is het in den Bommelenwaard gesteld. Dáár, wel te verstaan, in het beneden gedeelte van dien waard, vindt men nagenoeg geene R. Katholieken, en wat mij, in den aanvang zeer bevreemde bijna ook geen enkelen baard. Integendeel, het in den regel glad geschoren volk, hetwelk die landstreek bewoont, raast er als de pastoor in de Betuwe op het hair, dat God den man om hals en kin doet groeijen. Wee den mensch, inzonderheid den leeraar, die er zich daar niet zorgvuldig van ontdoet. Hij is veroordeeld, eer hij nog gesproken heeft en kan geen nut doen bij de schare, zij het zelfs, dat hij als Brugman preekt.

»O, foei! het was mij alsof ik een geitenbok op den kansel zag" - zeide mij eens een oud man, die naar Tiel was geweest, om eenen anders zeer geliefkoosden leeraar in den omtrek van die stad te gaan hooren, en hoeveel hij van »de waarheid" hield, hij ging er nooit meer heen.

Eenen baard hebben en de waarheid bezitten, zijn alzoo twee dingen, die in den Bommelerwaard onrijmbaar worden geacht. Dat bleek mij ook, toen ik, in den nazomer van het jaar 1854, van een bezoek aan de oude Bisschopstad naar mijne woonplaats wederkeerde. Den Zondag, dien ik van huis was

geweest, had een vriend ene ambtsbroeder uit de buurt den kerkedienst voor mij waargenomen.

De voerman, die mij in de nabij gelegen stad afhaalde, deelde mij mede, dat deze zeer naar zijn genoegen had gepreekt, en ongetwijfeld allen, die de leer der vaders gaarne hoorden, wel zou hebben voldaan, maar

Hier hield de spreker zuchtend op, totdat ik een einde aan dat zuchten maakte met de vraag: -

Wat haperde er dan aan! -

»Wat er aan haperde? Nouw, dat zoude nog motten vraogen. Uw dat te weten hedde den mins mar aon te zien. Het teiken, dat de Heer an hum stelde, zeit 't ouw hard genog:" - luidde het antwoord, hetwelk mij gegeven werd. Behalve dat dit antwoord beleefder had kunnen zijn, liet het aan duidelijkheid nog meer te wenschen over.

Daarom, al was het misschien wel wat gewaagd, hervatte ik terstond: - »Gij praat van hard genoeg, toch versta ik niet wat gij wilt, dat ik van selv' begrijpen zal. Het ligt mogelijk aan mij, maar een bijzonder teeken heb ik nooit aan dien predikant gezien. Wees dus zoo goed en zeg mij zonder raadsels en zonder omwegen, wat gij bedoelt." -

»Wat ik mein,? - Mar de domeny vraagt ummers nao den bekenden weg? - Dat mein ik nit alleen, wel nente, dat zeit bekant het heele derp: de mins hed een board."

Een baard; ja daar had ik het alweer. Mijn voerman was niet blind geweest en bijna alle dorpelingen viel het aanstonds in de oogen, wat aan mijne opmerkzaamheid, of, liever gezegd, aan mijn geheugen ontsnapte: de Leeraar, die des Zondags voor mij optrad, was geen gansch geschoren mensch. Zonder tegenspreken stemde ik dat mijnen zegsman toe, doch nu ook meteen willende weten, om welke reden hij en allen, die in zijn gevoelen deelden, het zoo hoogelijk afkeurden, ja, het in het geheel niet verdragen konden, dat iemand, inzonderheid een dienaar van de kerk, zijn haar liet groeijen, waar het om hals of kaken groeijen kon, hield ik hem aan de praat, zeggende: -

Ja, maar wat beteekent dat nu, dat de mensch een baard heeft? ...

»Zijt gij een Leeraar in Israel en weet gij deze dingen niet?" klonk het niet ongevatte, hoewel alles behalve gepaste weêrwoord, dat ik uit zijnen mond vernam. »Alevel," dit moest zeker een pleister op de mij toegebragte wonde zijn, »de domeny houdt zich mar zoo dom, um te onderzuken of ik de schrift wel verstaai."

Openhartig wilde ik hem betuigen, dat dit geenszins in mijne bedoeling lag, dan hij gunde mij geen tijd daarvoor. Een schriftgeleerde van professie en vooral in de geschiedenis der kinderen Israëls te huis, scheen zelfs zijn eigen denkbeeld hem te hinderen, dat ik in dezen twijfelde aan zijne ervarenheid. Hij

ging dus, zonder dat het mij gelukken mogt, om weér een oogenblik aan het woord te komen, in eenen adem voort.

»Mar, heurde! die verstaai ik wel. Daor hed de Heer mijn in geleid deur den Heiligen Geest; want uut mijn eigen ken ik niks en bun ik zoo bliend ás en mol."

Uit die inleiding vatte ik terstond, dat ik er mij op voorbereiden moest, om geene menschelijke maar goddelijke wijsheid te zullen vernemen uit zijnen mond. En wat vernam ik thans? De eenvoudige landman, die even weinig met het heilige wilde spotten als hij er besef van had, dat hij het tegen zijnen zin bespottelijk maakte - het gaat meer zoo met die menschen - hield eerst zijn paarden ietwat in, liet hen dan stapvoets gaan, en voerde mij, nadat hij dit in orde had gebracht, in mijne gedachten naar het beloofde land. Daar moest ik met hem naar de aartsvaderlijke tent en leidde hij mij bij Isaäk, den zone Abrahams, in.

»Deze, verstodde, had twee kinderen: Jacob - zeide hij - dien de Heer lief had, en Ezau, dien hij haatte."

Dadelijk trachtte ik hem uit te leggen, in welken zin hij dat »haten" en dat »liefhebben" opvatten moest; doch mijn schriftgeleerde voerman was mij al weêr voor.

»Vorders leert de Schrift, was Jacob, de uitverkorene, glad, Ezau, de verworpene, ruig, overal met hair begroeit. Witte nouw, waarom iemes met een baord niit bekeerd kan zijn? Een baord is altoos een teiken, dat hij een Ezau is, geen keind, geen lieveling Gods."

Zoo iets had ik nooit gehoord. Geen wonder der halve, dat ik mijne handen vol verbazing in elkander sloeg, en ter naauwernood het »vort!" vernam, waarmede ons tweespan wederom in den draf gejaagd en de bijbellen, die ik gekregen had, geeindigd werd.

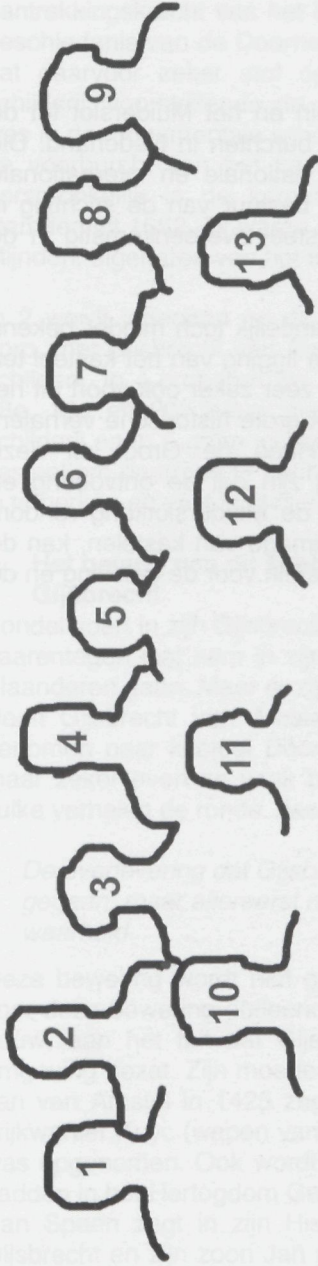
Het spreekt, zoodra ik weer enigszins tot mij zelven gekomen was, deed ik mijn best, om den wijzen man zijne dwaasheid uit het hoofd te praten, maar het baatte mij geen zier. Een baard was en bleef een teeken Gods in zijne oogen, dat de mensch, die hem droeg, een verworpene was.

Zoo de Pastoor uit de Betuwe dien voerman in den Bommelenwaard had gekend, geloof ik vast, dat hij bij voorkeur met hem zou gereden hebben, en als zij dan eens zeer stichtelijk te zamen sprekende over den baard, naast elkander op den wagen waren gezeten, zou het mij nog veel gemakkelijker gevallen zijn dan nu, om twee vliegen in één klap te slaan.

Bemmel, 18 Oct. 1873.

Familie Spanbroek – Het Hoog

Op deze foto poseert het grote gezin Spanbroek. Zij woonden op Het Hoog, nr. 5 in Bemmelen.

De familie werd gefotografeerd in de zomer van 1941. Het was oorlog en met zoveel jonge jongens in huis kon je er niet zeker van zijn dat alles goed zou verlopen. In die zomer waren ze nog allemaal bij elkaar en lieten de foto maken voor het geval dat...

Later in de oorlog raakte de familie verspreid en beleefde allerlei perikelen. Gelukkig overleefden zij allemaal de verschrikkingen.

Op de foto staan: 1. Gerarda Elisabeth (Grada, die Zus genoemd werd) geb. 16-3-1914; 2. Theodorus Wilhelmus (Theo), geb. 11-3-1921; 3. Johanna Maria (Anna) geb. 28-8-1915; 4. Jacobus Theodorus (Koos) geb. 10-4-1923; 5. Theodora Elisabeth Theresia (Dora) geb. 11-12-1927; 6. Wilhelmus Antonius (Wim) geb. 3-6-1925; 7. Elisabeth Theodora (Bets) geb. 6-11-1919; 8. Antonius Franciscus (Toon) geb. 7-3-1922; 9. Maria Johanna (Marie) 24-8-1918; 10. Hendrikus Albertus (Hent) geb. 27-2-1912; 11. vader Theodorus Wilhelmus Spanbroek geb. 10-5-1873; 12. moeder Elisabeth Peters geb. 26-11-1883; 13. Albertus Hendrikus (Bart) geb. 9-3-1913.

Van de familie zijn er twee personen nog in leven. Bets en Wim hebben een hoge leeftijd bereikt en genieten van wat het leven hun nog te bieden heeft..

Maria Janssen-van Gelder

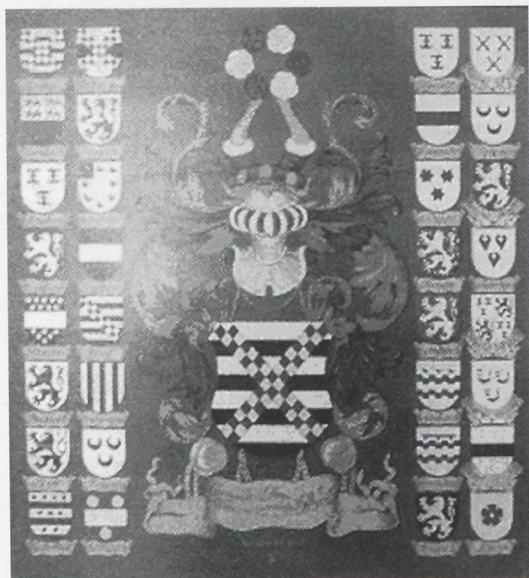
Schilderij 'De vlucht van Gijsbrecht van Amstel'

Denis A.G.J. Schils

1. Inleiding

Kasteel Doornenburg behoort met slot Loevestein en het Muiderslot tot de grote drie van de nog bestaande middeleeuwse burchten in Nederland. Die opvatting is te vinden in publicaties en o.a. in nationale en internationale ranglijsten van middeleeuwse monumenten. Het bestuur van de stichting is zich bewust van die positie en probeert het kasteel overeenkomstig in de publieke aandacht te brengen.

Ondanks die topositie is kasteel Doornenburg landelijk toch minder bekend dan beide andere kastelen. Naast de excentrische ligging van het kasteel ten opzichte van het centrum van het land, vloeit dat zeer zeker ook voort uit het feit dat beide andere kastelen verbonden zijn met grote historische verhalen. Voor Loevestein staat de ontsnapping van Hugo de Groot uit deze 'staatsgevangenis' centraal. Voor het Muiderslot zijn dat de ontvoering en moord op Floris V en daarnaast verhalen over de Muiderslotkring rondom Hooft. Op zulke verhalen, die bijdragen aan het imago van kastelen, kan de Doornenburg niet bogen. Zulke verhalen zijn niettemin voor de beleving en de bekendheid van een kasteel van wezenlijk belang.

Het wapenbord met de 32 kwartieren.

De Doornenburg kent wel een aantal 'petites histoires' die het uitdiepen waard zijn. Zo nu en dan gebeurt dat ook. Die verhalen kunnen de kleur en de aantrekkingskracht van het kasteel versterken. Eén van de onderdelen in de geschiedenis van de Doornenburg dat voor een verhaal te onderzoeken is en dat daarvoor zeker stof oplevert, betreft de historie van het verdwenen schilderij, voorstellende de vlucht van Gijsbrecht van Amstel. Dat schilderij was in de monumentale schouw opgenomen, die in 1942 in de koffiekamer op de voorburch van het kasteel is geplaatst. Schouw en schilderij stonden oorspronkelijk in de kemenade (vrouwenkamer; later regentenkamer) en stamden uit 1662. Zij waren daar aangebracht door de familie Van Amstel van Mijnden, eigenaren van het kasteel vanaf 1621.

In 2 wordt ingegaan op de verwevenheid van de Doornenburg, kasteel en dorp, met Gijsbrecht van Amstel, en in 3 op de geschiedenis van schouw en schilderij. In 4 proberen we aan de hand van wat er over het schilderij in de 18e, 19e en 20e eeuw geschreven is, ons een beeld te vormen van het schilderij en in 5 gaan we wat dieper in op het oorlogsgeweld op en rond het kasteel om daarmee te trachten de periode waarin het schilderij verdwenen is in te perken en vast te stellen wie in die periode op het kasteel waren.

2. Het belang van dit schilderij voor het kasteel; de Doornenburg en Gijsbrecht

Vondel voert in zijn Gijsbrecht zijn held 'naar het vette land van Pruisen'. Hooft daarentegen laat hem in zijn toneelstuk Geeraerd van Velsen uit 1613 naar Vlaanderen gaan. Maar er zijn ook andere verhalen.

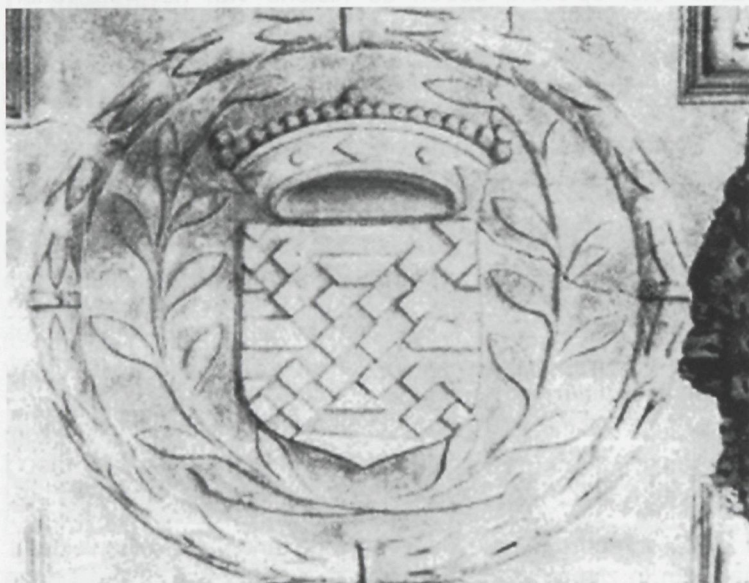
Heeft Gijsbrecht van Amstel na zijn vlucht uit Amsterdam (1296) de wijk genomen naar kasteel Doornenburg? In het verleden is dat vaak beweerd, maar zeker even zo vaak bestreden. Reeds in de 17^e en 18^e eeuw deden zulke verhalen de ronde. Jacob van Lennep vermeldt terzake:

De overlevering dat Gijsbrecht niet 'naar het vette land van Pruisen' is gegaan, maar allereerst naar het slot Doornenburg heeft meer schijn van waarheid.

Deze bewering wordt niet gestaafd door bewijzen. 'Circumstantial evidence' voor deze bewering ontleende hij, met andere schrijvers uit de 18^e en de 19^e eeuw, aan het feit dat Gijsbrecht van Amstel sterke familiebanden in die omgeving bezat. Zijn moeder was geboren te Cuyck. Coldewey wijst erop dat Jan van Amstel in 1425 zegelt met het wapen van Van Amstel waarin een vrijkwartier Kuyc (wapen van het aangehuwde geslacht van zijn grootmoeder) was opgenomen. Ook wordt gewezen op het feit dat familieleden bezittingen hadden in het Hertogdom Gelre en in Kleefland.

Van Spaen zegt in zijn Historieën van de Heeren van Amstel (1805) dat Gijsbrecht en zijn zoon Jan na de moord op graaf Floris V in Gelderland niet

ongunstig ontvangen zijn. Van oudsher waren de Van Amstels bevriend met de hertogen van Gelre. Van Spaen vermoedt dat Gijsbrecht in Kleef gestorven is. Ook wijst hij erop dat deze streek in de 14^e en de eerste helft van de 15^e eeuw Heeren en Vrouwen van Amstel hebben gekend.

Wapen van het geslacht van Amstel in het gehavende stucplafond van 1662.

Dat de Doornenburg Gijsbrechts wijkplaats zou zijn geweest, blijft op zijn minst nogal twijfelachtig. Toch heeft het kasteel iets met deze historische figuur. Te wijzen is hier op de Van Amstel-paraferalia die sinds het midden van de 17^e eeuw de Doornenburg sierden. Van Lennep zegt daarover dat men:

.....nog heden in het slot Doornenburg, tegen de wand van een der vertrekken, het wapenbord met 32 kwartieren en het geslachtsregister van het Huis Van Aemstel vindt, alsmede een afbeelding van Gijsbrecht in gips aan den zolder, en daar te boven, op eene ruime opkamer, het beroemde schilderstuk, de vlucht van den Heer uit zijn brandende stad voorstellende [...].

Eerder ligt het in de lijn der verwachtingen dat de nakomelingen van Joost van Amstel en Mijnden, Heer van Loenersloot, ter Aa en Oudecoop, de aanstichters zijn geweest om dit verhaal leven in te blazen.

Joost van Amstel huwde in 1576 met Wilhelmina van Voorst. Aan haar viel in 1592 kasteel Doornenburg uit de nalatenschap van haar moeder ten deel. Bij

haar dood in 1621 werd hun tweede zoon, Sweder, Heer van Doornenburg. Deze Sweder was ongetrouwd. Bij zijn overlijden in 1652 ging het kasteel over op zijn neef Gerard, die het in 1694 weer naliet aan Jacob, als laatste van Amstel eigenaar van het kasteel tot zijn dood in 1727.

Het plafond in de Ridderzaal met de beeltenis van Gijsbrecht van Amstel.

Aanvankelijk lag het na de moord op graaf Floris voor onze familie Van Amstel niet voor de hand om zich te beroepen op verwantschap met Gijsbrecht. Allereerst niet omdat zij slechts op afstand verwant waren aan de Gijsbrecht van Vondel (Gijsbrecht IV): immers eerst in hun overgrootvader hadden zij een gemeenschappelijke voorouder. Voorts niet, omdat de naam Van Amstel in de 14^e en 15^e eeuw weinig geliefd was. Gijsbrechts betrokkenheid bij de dood van Floris V verleende de naam Van Amstel in die tijd een zekere schurkenstatus. Immers, hij was een moordenaar en verrader en leefde lange tijd als banneling. Zijn verwanten in de tak van Van Mijnden leek het in die periode het verstandigst de naam Van Amstel te laten vallen. Misschien waren zij daartoe ook gedwongen. Immers, pas in 1466 komt Amelis van Mijnden daarop terug en neemt hij de naam Van Amstel weer aan.

Ver Huell zegt daarover:

Amelis aan wie door Philips van Bourgondië vergund werd voor het eerst na de moord op Floris V in velde, strijde en tournooien de oude geslachtsnaam weder te voeren.

En dat gebeurde ook. Familie én naam waren dus kennelijk weer salonfähig geworden.

Een verdere ontwikkeling naar faam van de naam Van Amstel kwam in 1638. Ter gelegenheid van de opening van de nieuwe stadsschouwburg van Amsterdam werd het speciaal daarvoor door Vondel geschreven toneelstuk Gijsbrecht van Amstel opgevoerd. Vondel keert in dat toneelstuk de rollen om. Hij belastert daarin graaf Floris en ontlast tegelijkertijd Gijsbert. In het door Vondel bij het stuk geschreven 'Kort Begriip', eerste alinea, stelt hij:

Gysbreght van Aemstel, heer van Aemstelredam en Aemsteland, met meer treffelicke heeren en edelen, om het vangen van graef Floris, die den ouden adel verdruckte, en vrouw Machtelt van Velzen, zijn zusters dochter, schendigh verkrachte, lang in ballingschap omgezworven hebbende, quam, na de dood van 's graeven erfgenaem, weder t'Aemstelredam.

In het toneelstuk ontwikkelt Vondel dan verder Gijsbrechts heldendom. Amsterdam heeft die Gijsbrecht aan zijn borst geklemd en is hem gaan beschouwen als de grondvester van de stad. Gijsbrechts postume roem straalde af op zijn naamgenoten. Niet onwaarschijnlijk is, dat ook onze Van Aemstels van dat succes een graantje wilden meepikken. Ze deden dit door bewijzen aan te dragen van hun voorname afkomst en van hun verwantschap met de held Gijsbrecht. Zie wat Van Lennep (blz 3) daarover schreef. In 3. wordt daar nader op ingegaan.

Met de dood van Jacob van Amstel van Mijnden in 1727 vererft het kasteel naar de familie Van Heemskerck van Beekesteyn, vervolgens in 1767 naar Jacobus van Bemmelen. Bij zijn dood in 1799 komt de blote eigendom van het kasteel aan Jacobs neven, de baronnen van der Heyden. Zijn vrouw, Clara van Delwig, houdt het vruchtgebruik. Zij overlijdt in 1847. Na die periode, in de jaren zestig van de negentiende eeuw, verdween het schilderij voor de eerste maal uit het kasteel.

De tijd van de Van Amstels was voor de Doornenburg een gouden tijd. Daarna trad geleidelijk het verval in. Is dat verval in het begin van die eeuw al zichtbaar, in 1838 was het kasteel praktisch al een ruïne (zie Ver Huell). Toch hield de burcht zijn zeggingskracht. Tegen verder verval waarschuwden velen. Een aantal deed pogingen het tij te keren. Onder hen o.a. de eerste directeur van de Monumentenzorg Victor de Stuers, de beroemde architect Pierre Cuypers en Jan van Heek, die vanaf 1912 alle moeite deed het kasteel uit handen van de Van der Heydens te krijgen.

Uiteindelijk kocht Jan van Heek het kasteel in 1936 van baron Van der Heyden en bracht het in in de door hem opgerichte Stichting tot behoud van Den Doornenburg. Van Heek was zich de betekenis van de Van Amstels en van de verhalen over Gijsbrecht voor kasteel en dorp zeer bewust. De koop besloeg dan ook naast grond, gebouwen en de archieven, ook het bewuste schilderij,

dat in de 2e helft van de 19e eeuw naar Baak, de thuisbasis van de toenmalige eigenaars, de baronnen van der Heyden, was verhuisd.

Gijsbrecht en de Doornenburg een waar verhaal of alleen maar een mythe? Hoe het ook zij, door die verhalen is de naam van Gijsbrecht in Doornenburg zeer vertrouwd. Doornenburg is met die naam verweven. Er is natuurlijk een Van Amstelstraat; de schutterij (1791), de vendelzwaaiers, de voetbalclub en de scouting dragen alle zijn naam. Vroeger had een café-hotel in het dorp die naam en ook een stoeterij. Het verhaal over Gijsbrecht op den Doornenburg zweefde en zweeft er nog steeds in dorp en kasteel rond.

3. Geschiedenis van schouw en schilderij

De schouw, waarin het verdwenen schilderij was geplaatst, is in 2001 gerestaureerd met steun van het Prins Bernhardfonds en van de provincie Gelderland. De schouw heeft Hans Piena, de restaurateur ervan, in Gelders Erfgoed (2003-4) als volgt beschreven:

Deze bijna vier meter hoge en drie meter brede schouw is geheel uit hout opgebouwd. De schouw rust op twee esdoornhouten Toscaanse zuilen met Dorische kapitelen en twee pilasters tegen de muur. Het hoofdgestel heeft op de hoeken risalerende acanthusmotieven en centraal een cartouche in kwabstijl. Daartussen en op de zijden staan gekruiste palmtakken. De boezem heeft een rechthoekig veld voor een schilderstuk de panelen aan de zijden zijn toogvormig. Alle panelen worden geflankeerd door in cassettes verzonken ranken, bekroond met Ionische kapitelen. De kroonlijst bestaat uit een bundel bladeren met op elke hoek een vooruitspringend cartouche in kwabstijl. Dergelijke schouwen zijn ook te vinden in een aantal Utrechtse huizen daterend rond 1660 (Van Schaick, 1999, 144). Daarnaast staat er een mooi exemplaar in Huize te Linschoten (idem).

Ook op contemporaine schilderijen zoals van Hieronymus Janssens (Feest in een Hollands huis, 1647) en Eglon van der Neer (Echtpaar in de goudleerkamer, 1660) zijn dergelijke hoge schouwen met zuilen en ranken afgebeeld. Tot slot lijken de ontwerpen van Pieter Post uit 1652 voor de schouw in Dordrecht ook op de schouw in Doornenburg (Fock, 2001, 113). Samengevat maakt de schouw deel uit van een groep schouwen uit het derde kwart van de 17de eeuw en was zij geheel 'à la mode' toen ze in 1660 werd geplaatst.

Kennelijk heeft Piena geen oog gehad voor de geschiedenis van het schilderij dat in die schouw verborgen ligt. In ieder geval vermeldt hij het niet.

Plaatsing van de schouw maakte onderdeel uit van de veranderingen en verfraaiingen die de Van Amstels van Mijndens, eigenaren van het kasteel

sinds 1621, in die periode aan het kasteel aanbrachten. Het kasteel werd daarbij van verdedigingswerk omgebouwd tot buitenplaats naar de eisen van die tijd. In het kasteel werden kamers aangebracht. Licht en lucht werden ingebracht door de nauwe vensters te vergroten. Dit alles naar Goudeneeuwse standaard. De toegangspoort tot het kasteel werd vervangen door een sierlijke deur met opzij en boven lichtvensters. Op de voorburch aan de westzijde verrees een dienstengebouw bestaande uit twee verdiepingen en een zolder. Tekeningen van De Haen (1732), Pronk (1742) en De Beijer (1743) laten die veranderingen aan het exterieur goed zien.

In de ridderzaal kwam een barok stucplafond met in het midden Gijsbrecht van Amstel te paard, alsmede zijn familiewapen. Ook hing daar de stamboom van de van Amstels op het wapenbord met de tweeëndertig kwartieren.

In de bovenzaal hingen gobelins, die door Ver Huell zijn nagetekend (collectie Gemeentemuseum Arnhem). Die gobelins waren volgens hem nog mooier dan de gobelins in Hôtel Cluny te Parijs en in andere verzamelingen

Volgens Ver Huell dagtekenen ze van de gouden eeuw der kunst toen Raphaël, Titiaan en later Rubens kartons naar de werkplaatsen van Bernard van Orley en zijn opvolgers te Brussel zonden om er met goud en zijde geborduurde wandtapijten van te maken. (Ver Huell, Gelderse Volksalmanak 1865). In de kemenade, die ook bekleed was met 'tapis de lisse', werd de bovenbeschreven schouw met het schilderij van Gijsbrecht geplaatst.

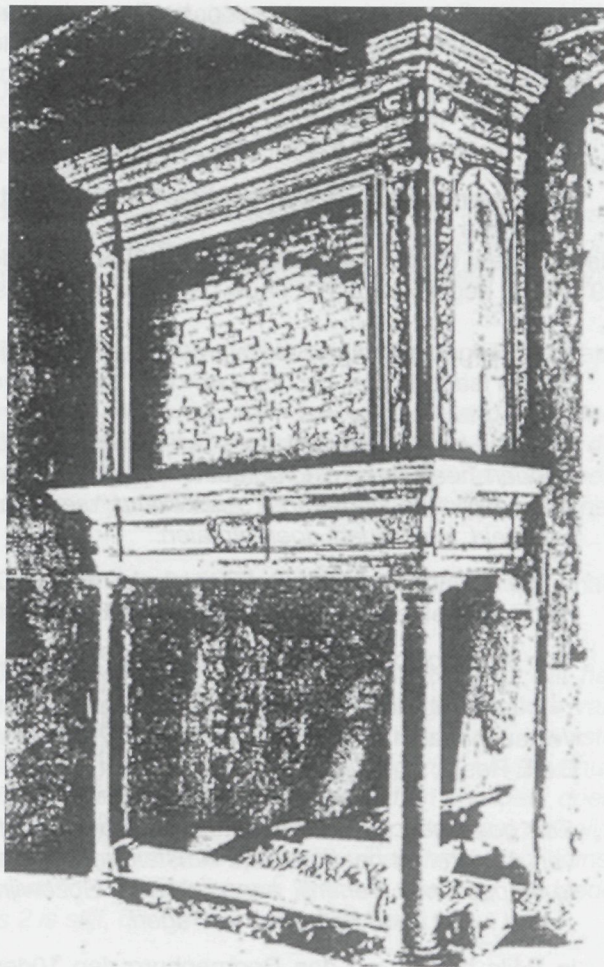
Jan van Heek had een grote voorliefde voor middeleeuwse kastelen. Hij was er goed bekend mee. Talloze middeleeuwse burchten had hij getekend. Hij had ze bezocht en bestudeerd. Hij onderhield vele contacten met deskundigen vanuit de universiteiten. Hij restaureerde diverse kastelen: Huis Bergh, kasteel Doornenburg en ook kasteel Hernen. Daarnaast was hij als initiatiefnemer en stuwende kracht betrokken bij talrijke restauraties van middeleeuwse gebouwen, kerken en molens. Hij was een selfmade deskundige bij uitstek, die ook elders adviseerde, bijvoorbeeld bij de restauraties van het stadhuis van Middelburg en de toren van Veere. De restauratie van het kasteel Doornenburg (periode 1936-1941) geschiedde onder zijn leiding, een leiding die niet alleen formeel maar ook inhoudelijk was. Jan van Heek schreef zelf de uitgangspunten voor de restauratie. Op zijn gezag werd door het bestuur samen met de architecten Van Heeswijk en Van Beveren de keuze gemaakt het kasteel terug te restaureren naar zijn sobere middeleeuwse staat.

Deze keuze leidde tot een groot aantal veranderingen in het kasteel en daarin paste de Goudeneeuwse schouw niet meer. Wel werd die schouw op zich een waardevol object geacht. Besloten werd de schouw te plaatsen in de koffiekamer in het dienstengebouw. Dit besluit is haar redding geweest.

Bij de bombardementen aan het einde van de Tweede Wereldoorlog werd het gehele kasteel verwoest behoudens de kapel en de aanpalende koffiekamer. De schouw werd bewaard. Momenteel is in de boezem van de schouw een schilderij (grootte 134 x 170,5) van Alexander Ver Huell uit 1860 geplaatst,

voorstellende de dood van Jacob van Artevelde. Dit schilderij is eerst na voltooiing van de wederopbouw in 1965 aangebracht. Het betreft een bruikleen van het Gemeentemuseum in Arnhem. Blijkens het verslag van de bestuursvergadering van 19 april 1966 werd dit schilderij beschouwd als een voorlopige, zij het ook bevredigende, oplossing.

Het oorspronkelijke schilderij uit ca. 1660 betrof een voorstelling van de vlucht van Gijsbrecht van Amstel uit het brandende Amsterdam. De maker van dat schilderij alsmede de voorstelling als zodanig zijn vooralsnog onbekend. Ook weten we niet of er bijv. gravures van de afbeelding zijn gemaakt en of het schilderij nog bestaat en zo ja waar het zich bevindt. Het schilderij is omstreeks 1660 in opdracht van Gerard van Amstel gemaakt en toen in 1662 in de schouw in de opkamer van het kasteel geplaatst.

Boven deze schouw zat het verdwenen schilderij.

Met die schouw, met het stucplafond en met andere Van Amstel-attributen wilde onze Van Amstels de verwantschap van zijn familie met Gijsbrecht van Amstel tot uitdrukking laten komen. Wellicht wilde hij en zijn familie, zoals eerder gesteld, op die manier meeliften met de roem en heldenstatus die Gijsbrecht onder invloed van Vondels Gijsbrecht had gekregen.

Dit schilderij is na eerdere omzwervingen in de 19^e en 20^e eeuw aan het eind van de Tweede Wereldoorlog weer uit de Doornenburg verdwenen. Niet onmogelijk is het dat het nog bestaat. In custodia (red.: bewaring) in de Doornenburgse omgeving of meegenomen naar het oosten of het westen.

Het bezit van de voorstelling op het schilderij als foto, gravure of tekening en de naam van de maker zouden voor het kasteel waardevol zijn en tegelijkertijd de mogelijk geven verder te onderzoeken of het schilderij nog bestaat en zo ja waar het zich bevindt. De mogelijkheden van internet kunnen daarvoor dienstbaar zijn.

4. Een voorstelling van het schilderij maken; het schilderij in de literatuur

Het schilderij wordt bij verschillende schrijvers over de Doornenburg in de 18^e, 19^e en het begin van de 20^e eeuw genoemd en/of beschreven:

- In de "Tegenwoordige Staat van Gelderland in 1741" door Jan Wagenaar, uitgave Isaac Tyron, blz. 259, wordt terzake vermeld:

Een der laatste bezitters van Doornenburg uit het huis Van Amstel van Mijnden heeft er de voornaamste daden van heer Gijsbrecht van Amstel, bijzonderlijk zijn vlugt vanuit Amstelland, meer naar konst echter dan naar waarheid, in schilderij doen afmalen.

- In "De eikenboom bij het slot Doornenburg in de Oost Betuwe" van Ds. O Heldring (Geldersche Volksalmanak 1938) wordt melding gemaakt van:

'een prachtig schilderstuk zijne vlugt van Amsterdam afbeeldende'.

- In "Fragment uit een dagboek van 12 october 1834" (Geldersche Volksalmanak 1844, blz 195 t/m 198. Volgens Werner van de hand van E.J.E Ros):

Een goed geschilderd schoorsteenstuk verbeeldt de vlugt van Gijsbrecht van Aemstel uit het brandend Amsterdam. Hij staat gereed een schuitje in te stappen met Venerijk aan zijn hand. Gozewijn van Amstel is met hem. Arend wordt dood daarheen gedragen.

- In "Mijn bezoek op den Doornenburg den 10den Juli 1843" (Geldersche Volksalmanak 1844 blz 199 t/m 202). Volgens Werner van de hand van J.F. Bodel Nijenhuis):

Dit vertrek (de opkamer,DS) was dat van het bewuste schoorsteenstuk dat ik breng tot de tweede helft der zeventiende eeuw. Des makers naam was er niet op te lezen. Badeloef is, op het eerste gezicht, bij de anderen op de

- *voorgond niet te bespeuren, doch zij schijnt bereids te scheep gebracht te zijn - er zijn vaartuigen op den achtergrond - en alzoo het eerst in veiligheid. Gansch Amsterdam wordt op dien achtergrond in brand aanschouwd [...]. Wie weet of heer Gijsbrecht, die tot de voorouders der slotbewoners behoorde, hier niet na verwoesting van zijne veste, voor korter of langer tijd in het land van de Graaf van Gelre verborgen gehouden, aleer hij verder naar Duitschland week, indien hij daar al ooit geweest is.*

- Ook R.H. Graadt Jonckers maakt melding van het schilderij in "Opmerkingen op eene wandeling van Huissen naar het kasteel Doornenburg" (Geldersche Volksalmanak. 1852 blz 226 t/m 244):

en wilt gij intreden, dan herinnert een afbeelding van de toestand van Gijsbrecht van Amstel, bij het vertrek van Amsterdam volgens Vondel, dat hier nog afstammelingen van een oud geslacht van Aemstel gewoond hebben.

- In Merkwaardige Kastelen in Nederland (1854) schrijft Jacob van Lennep:

het beroemde schilderstuk, de vlucht van den Heer uit zijn brandende stad voorstellende, een stuk dat wezenlijke verdiensten heeft en waarvan de kleuren voortreffelijk bewaard zijn gebleven. [...] immers Amsterdam heeft er bijna de tegenwoordige uitgebreidheid en nog meer torens dan het heden ten dage bezit.

- In 'Het slot Doornenburg' door Mr A.VerHeull (Geldersche Volksalmanak 1865, blz. 83 t/m 92) staat over het schilderij het volgende:

De schrijver van de Tegenwoordige Staat van Gelderland meldt dat het kasteel in 1565 en in 1660 vernieuwd is. "Een der laatste bezitters van Doornenburg uit het huis Van Amstel van Mijnden heeft er de voornaamste daden van heer Gijsbrecht van Amstel, bijzonderlijk zijn vlugt vanuit Amstelland, meer naar konst echter dan naar waarheid, in schilderij doen afmalen". Deze volzin hebben de heer van der Aa en anderen getrouwelijk vergenomen; hoewel men er gerust voor lezen mag" evenmin naar kunst als naar waarheid - want in een Romeinsch fantasie-kostuum gekleede groep Amsterdammers 2 is stijf, dor en hard geschilderd."

Ook anderen, o.a Van Tuyll in 1883 en Hoefer in het Jaarverslag der Provinciale Geldersche Archeologische Commissie over 1905, wijzen op het schilderij. De veelkleurigheid wordt geroemd. Maar ook wordt erop gewezen dat het schilderij uit het kasteel verdwenen is.

Op 2 februari 1905 schrijft J.H. Rösing in Het Nieuws van de Dag: Kleine Courant:

Eén zeventigjarige abonnee op het Nieuws van de Dag te Berg en Dal, schrijft naar aanleiding van het opstel: Het kasteel van Gijsbrecht van Aemstel "Wellicht stelt u er belang in te vernemen, dat er in het dorpje Doornenburg (gemeente Bemmelen) in Over Betuwe nog een stuk van een oud kasteel bestaat, waarvan de overlevering zegt dat het door Gijsbrecht van Aemstel bewoond zou zijn geweest. In mijn jeugd heb ik daar gezien een schilderij in olieverf, die door kenners zeer werd bewonderd en voorstellende den brand van Amsterdam. Later, toen het kasteel steeds meer en meer in verval kwam, is het door de eigenaren weggenomen".

Verderop komt Rösing op het schilderij terug en meldt:

De schilderij voorstellende de brand van het gloeiende Amsterdam is te zien geweest in den jaren 1876 op de historische tentoonstelling van Amsterdam, in de catalogus aldus beschreven: Vertrek van Gijsbert van Aemstel uit het laatste bedrijf van Vondels Gijsbrecht. - eigenaars Kasteel Doornenburg in de Over Betuwe.

Onderzoek in het archief Van Heek, het Gelders Archief en bij de Monumentenzorg om een beeld van de voorstelling te krijgen, is tot nu toe zonder resultaat gebleven. Andere ingangen, de familie van baron Van der Heyden en het Historisch Museum te Amsterdam, hebben ook niets opgeleverd.

Naspeuring bij de KB leerde dat er twee catalogi van die tentoonstelling zijn gemaakt, waarvan één, een luxe uitgave met foto's. Genoemde tentoonstelling vormde de start van het Amsterdams Historisch Museum, tegenwoordig Amsterdam Museum. Het Amsterdams Historisch Museum (Mw. Klaversma, conservator oude boeken) heeft op verzoek onderzoek naar het schilderij verricht. Zij meldt dat het schilderij catalogus nummer 3140 had en waarschijnlijk in zaal B van de tentoonstelling, rubriek 'Toneel', gehangen heeft. Bij de overzichtsfoto's van die tentoonstelling, waarover het museum - los van de in de luxe catalogus opgenomen foto's - beschikt, zit geen foto van het schilderij noch een overzichtsfoto van zaal B.

Het schilderij is blijkens de koopakte in 1936 bij aankoop van het kasteel door de Stichting tot Behoud van den Doornenburg (voorzitter J.H. van Heek) samen met het wapenbord van de Van Amstels en de archieven van het kasteel aan de stichting teruggeleverd.

Uit wat de verschillende schrijvers zeggen valt te construeren, dat:

- het gaat om een olieverfschilderij,

- de waarderingen over het schilderij verschillend zijn (In de Tegenwoordige Staat van Gelderland: 'meer const dan naar waarheid', maar Ver Huell: 'evenmin naar kunst dan naar waarheid'),
- het schilderij veelbesproken, geroemd is,
- het schilderij enige tijd na de dood van Clara van Delwich in 1847, waarschijnlijk na 1865 (Ver Huell trof het in die periode nog aan), maar voor de tentoonstelling, door de erfgenamen, de familie baron Van der Heijden - mogelijk tezamen met de gobelins - van de grote bovenzaal is meegenomen naar Baak,
- het schilderij veelkleurig is (Van Tuijl e.a.).

Op basis van de gegevens in de literatuur kan men een zekere opbouw van het schilderij vermoeden. Een veelkleurig schilderij van olieverf met op de achtergrond een uitgebreid Amsterdam met veel torens in brand. Op de voorgrond aan de ene kant een haven (het IJ ?) met enkele schepen en aan de andere kant een kleine groep personen in Romeinse klederdracht, waaronder Gijsbrecht, zijn oom Gozewijn en zijn zoon Venerijk die naar de boten vluchten. Gijsbrechts dode broer Arend wordt door hen naar de boot gedragen.

5. De Doornenburg, het schilderij en de WO II

Het schilderij is in de WO II opnieuw verdwenen. Over deze verdwijning is buiten hier en daar de blote vermelding van dat feit, niets in de archieven van de Doornenburg (Gelders Archief), noch in de archieven Van Heek (Archiefstichting van Heek) of in het gemeentearchief van de voormalige gemeente Bemmelen terug te vinden.

Wel valt uit de jaarverslagen van de stichting, maar nog meer uit de dagboeken van Jan van Heek het een en ander te reconstrueren. Bij de zoektocht naar het schilderij is in zijn dagboeken (dagboeken 10 t/m 13 over de periode 1934 t/m 1955) uitgebreid naspeuring gedaan. Het lezen van die dagboeken is op zich al een zeer boeiende bezigheid. Zij vermelden zelden wat Jan van Heek deed of wat hij bereikt had, noch minder weidde hij erin uit over zijn zaken, interessante contacten en door hem daarbij behaalde successen. Wat hem hevig interesseert en wat hij vooral weergeeft zijn de internationale ontwikkelingen.

In een vast en sierlijk handschrift wordt de opmaat naar en het oorlogshandelen zelf vastgelegd. De opkomst van Hitler, de Kristalnacht, Tobroek, Stalingrad, El Alamein, de slag in de Javazee, Dresden, de slag om Arnhem, Berlijn. Van Heek toont zich een ook in de moeilijke oorlogstijden goed geïnformeerd chroniqueur en soms commentator van zijn tijd. Zo nu en dan beschrijft hij familiale aangelegenheden, waaronder relatief vaak familiebezoeken aan kasteel Doornenburg.

Over het kasteel in de WO II-periode is het volgende te vinden. Op 21 mei 1940 noteert van Heek:

Ik ben zondag na de middag per auto door de Geldersche Achterhoek naar 's-Heerenberg gereden om mij daar op de hoogte van de toestand te stellen. Het Duitse commando had mij daartoe vergunning gegeven. De volgende ochtend reden zoon Jan en ik door naar den Doornenburg en konden daarbij aanschouwen de vernietiging van de groote bruggen van Arnhem en Westervoort.

Op 30 juni 1940:

Met de herstelwerkzaamheden te 's-Heerenberg en op den Doornenburg gaat het, dankzij de lang tevoren genomen maatregelen, vrij goed.

Op 26 oktober 1941:

Beëindiging herstelwerkzaamheden 's-Heerenberg. Het gevoel van dankbaarheid dat ik dit grote werk van ruim 2 1/2 jaar, evenals dat van den Doornenburg voltooid heb mogen zien en daartoe het mijne bijdragen, is wel overwegend geweest.

Op 4 september 1942:

Twee dagen waren we op den Doornenburg, dat veel bezoekers heeft getrokken.

In juni 1943 vermeldt het jaarverslag 1942, dat Jan van Heek zelf redigeerde:

Het jaar 1942 was het derde jaar van de wereldoorlog, waarin Nederland op 10 mei 1940 gewikkeld werd. Zo groot de moeilijkheden waren die daarmee aan ons land en aan ons volk werden opgelegd, op het afgelegen plekje grond, waar de grijze Doornenburg gelegen was bleef het rustig. De 17e eeuwse ontvangkamer naast de kapel werd gedeeltelijk ingericht. Het schoorsteenstuk, waarop de vlucht van Gijsbrecht van Amstel afgebeeld staat, vond weer zijn oude plaats in de schouw der kamer, welke afkomstig is uit de z.g. kemenade.

Dan zwijgen dagboek en verslagen over den Doornenburg tot het oorlogshandelen in de directe omgeving losbarst. Met de operatie Market Garden - start 17 september 1944 - breekt een nieuwe stormachtige tijd aan, waarover Van Heek zo goed en zo kwaad als het gaat rapporteert.

Van Heek legt op 14 oktober 1944 ooggetuigenverslagen van de Doornenburgers G. Koppes, rijksambtenaar, en W.B. Joosten vast in zijn dagboek. Zij vertellen wat zich op die dagen op het kasteel afspeelde. De Duitse troepen, die dan te Doornenburg gelegen zijn, raken in paniek. Zij vernietigen hun voorraden en uitrustingen en rijden hun auto's de Rijn in. Dan komt er plotseling een afdeling van de S.S. om orde op zaken te stellen. Het gaat hier om de 10^e SS-Panzer-Division Frundsberg, die onder leiding van brigadegeneraal Harmel staat, en die de opdracht heeft de doortocht van de geallieerden over de Waalbrug vanuit Nijmegen de Betuwe in te voorkomen.

Deze divisie vestigt haar hoofdkwartier aanvankelijk in Ruurlo, maar zoals uit de verslagen van Van Heek blijkt vestigen zich ook belangrijke stafafdelingen op Huis Bergh en op de Doornenburg. In Het Manneneiland wordt gezegd dat Harmel zijn hoofdkwartier bij de aanvang van Market Garden ijlings naar Doornenburg overbracht. Ook Van Hemmen wijst daarop: 'zelf bleef Harmel met zijn staf in de dienstgebouwen'. Een tweede pantserdivisie, de 9^e SS-Panzer-Division Hohenstaufen o.l.v. Harzer, heeft tot taak de paratroopers die geland zijn bij Oosterbeek en Wolfheze te stoppen. Naar bekend wordt Market Garden voor de geallieerden een fiasco. De Duitsers hebben met gezamenlijke inspanning van beide divisies de brug bij Arnhem veroverd. Ze handhaven zich voor langere tijd in het oostelijk deel van de Over-Betuwe, dat daarmee direct oorlogsgebied wordt. Begin oktober, het front ligt dan op 3 km ten westen van het kasteel op de lijn Gendt Huissen, zijn intussen de bombardementen begonnen. De Doornenburgse bevolking wordt verplicht te evacueren, maar op het kasteel blijft een kleine groep van bejaarden en invaliden, die een schuilplaats in de kelders van het kasteel hebben gevonden, te samen met ontheemden uit Arnhem achter. Provisorisch wordt een Rode Kruis post ingericht. Op het dak van het kasteel wordt een Rode Kruisvlag aangebracht. In het dak van het kasteel slaat begin oktober een bom in. Er verblijven dan ca. 170 man Duitse troepen en 150 vluchtelingen. Op 12 oktober 1944 wordt ook deze groep vluchtelingen verplicht te vertrekken. Als laatste vertrekken die dag de bewoners van de kasteelboerderij, de familie Derksen. Ooggetuigen meldde dat er veel schade in Doornenburg was door de luchtaanvallen, maar ook doordat de Duitsers in de Betuwe begonnen waren bouwwerken op te blazen. Zo werden te Doornenburg de kerk en haar toren alsook de huizen bij het veer begin oktober opgeblazen. Maar ook toen bleef het kasteel gespaard. Naar de opmerkingen van de ooggetuigen, aldus de aantekeningen van Van Heek in het dagboek op 14 oktober 1944, is dat het sparen van de Doornenburg een gevolg is van de veronderstelling dat het een cultuurmonument is, met hulp van Göring en Duitsch kapitaal hersteld.

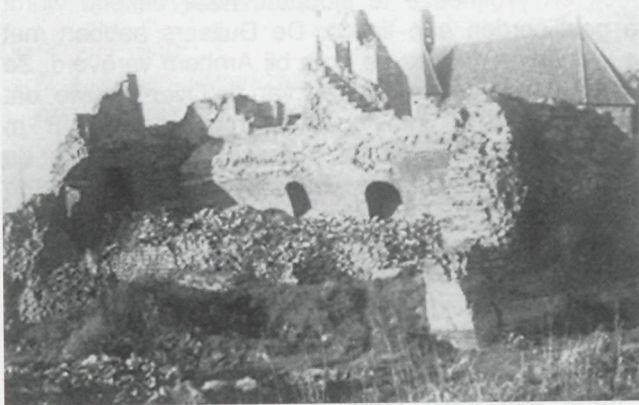
Voorts schrijft hij:

Zoover het verhaal, dat voor zich zelf spreekt. Ik heb grote zorg voor onze ouden Doornenburg gehad en ben niet zonder hoop, dat waar hij op 12 oktober nog bestond, hij gespaard zal blijven.

Voorzichtige conclusie kan zijn dat in de oorlog tot 12 oktober 1944 het schilderij op het kasteel heeft gehangen.

Zo goed als Van Heek geïnformeerd bleef over wat er in Europa en in Azië gebeurde, zo weinig wist hij, bij gebrek aan ooggetuigen, vanaf die datum (12 oktober) tot het eind van de oorlog van de situatie op kasteel Doornenburg. Hij pikt dat pas weer op na de oorlog. Op 11 april 1945 noteerde hij:

Gisteren ontving ik door dhr. Hoogveld en heden door de Derksens het bericht dat de Doornenburg niet meer bestaat. Het massale kasteel is door de Duitsers opgeblazen. Een groot werk is daarmee teniet gedaan en een van Nederlands monumenten verloren.

Na de verwoesting van 1945.

Op 7 juli 1945 noteert Van Heek, die de dag tevoren voor het eerst na de oorlog, na een periode van ongesteldheid, het kasteel weer bezoekt:

Gisteren hebben we per auto de tocht naar den Doornenburg gemaakt en deze is gelukt. We hadden geen hindernissen van groot belang onderweg. De wegen waren ten deele abominabel, de ponten bij Pannerden en over het Berghoofsche veer lastig, doch we kwamen er. Vanwaar men de ouden burcht nadert, men ontdekt haar niet meer, tenzij in de onmiddellijke nabijheid. De fraaie silhouet siert niet meer het landschap van den oostelijke Over-Betuwe. Naderbij gekomen ziet men vormlooze muurklompen, puinhoopen, gescheurde en ontzette ringmuren, een verwoeste boerderij en een verwilderd terrein. Het was een droevig gezicht en droevig waren de gewaarwordingen bij het ronddolen en bij het klimmen over de hooge puinhopen. De hoofdburcht was geheel in elkaar geslagen. De massale muren lagen in brokstukken in en tot over de grachten.

De laagaangebrachte springladingen hadden het berekende effect gehad, n.l. de totale vernieling. Met de karakteristieke ingangspoort werd desgelijks gehandeld. De drie torens werden omvergeworpen en vielen in de gracht en door de ingangsbrug. De drie torens stonden op hun kop. De kapel en de daarnaast gelegen ontvangkamer waren de enige deelen die vrijwel ongeschonden bewaard bleven. Hier ging een stuk levenswerk van mij en anderen verloren.

Op een gloeienden Septemberdag van 1941 had na jaren van voorbereiding en 5 jaar van restauratie de opening plaats van het machtige middeleeuwse bouwwerk. Wij hebben er veel voldoening over gehad deze arbeid te voleindigen. De mensch wikt, God beschikt.

Uit de verschillende geschiedschrijvingen van de oorlog en Britse en Duitse bronnen komt het volgende naar voren. De Duitse 10. SS-Panzer-Division Frundsberg is op 17 november 1944 naar Duitsland (Linnach, plaats waar later de Frundsbergveteranen hun reünies zullen houden) verplaatst en vervangen door eenheden van de 6. Fallschirmjäger-Division Erdmann. Doornenburg blijft in die periode tot aan de bevrijding op de grens tussen geallieerden en Duitsers.

Verondersteld werd in de eerste jaren na de oorlog dat de Duitsers het kasteel hadden opgeblazen. Maar de werkelijkheid blijkt toch anders te zijn. Op 22 januari 1945 is de Doornenburg gebombardeerd door de geallieerden, waarbij de boerderij met stallen is afgebrand. Een nieuwe aanval met jachtbommenwerpers op den Doornenburg op 13 maart 1945 wordt de hoofdburcht fataal, terwijl waarschijnlijk de terugtrekkende Duitsers eind maart 1945 het poortgebouw opbliezen, om het installeren van waarnemersposten te voorkomen. Wat wel praktisch ongeschonden overbleef, waren de kapel en de aanpalende ontvangstkamer met schouw.

Over het schilderij is niets te vinden. Niet verwonderlijk. Het moet Van Heek en zijn bestuur een overweldigend gevoel van teleurstelling gegeven hebben, het kasteel, zo tot puin vervallen, terug te vinden. Dat daarbij het schilderij geen hoofdrol speelde, niet in het centrum van de belangstelling stond, is niet vreemd. Later wordt zo nu en dan gesproken over het verdwenen schilderij waarbij niet precies duidelijk wordt wat de omstandigheden zijn waaronder en de periode waarin het schilderij verdwenen is. Ongetwijfeld was het wel bekend, maar had het in de veelheid van problemen die om een oplossing vroegen, onvoldoende aandacht en prioriteit. Van Heek meldt in zijn dagboeken dat de S.S. veel roofde, maar ooggetuigen, van wie hij hun verhalen vastlegde, meldden ook dat de Canadese bevrijders veel stalen.

Niet gewaagd lijkt de stelling dat, waar er toezicht op het kasteel door de kasteelbeheerder was tot 12 oktober 1944 en eerst pas weer na 20 april 1945, in die tussenliggende periode het schilderij verdwenen is. Recent archiefonderzoek (zie Tenslotte onder 2.) toont aan dat ook de eertijdse bestuursleden die mening waren toegedaan.

6. Tenslotte

1. Dit onderzoek werd medio 2011 voorlopig afgerond en een beschrijving toegezonden aan een groot aantal personen en instanties. Immers om verder te komen is nadere informatie nodig van deskundigen en

informanten. Het zou voor Kasteel Doornenburg een enorme opsteker zijn als op een of andere wijze de voorstelling van het schilderij te voorschijn zou komen. Bestaan er ergens afbeeldingen in de vorm van foto's of gravures of iets dergelijks van het schilderij? Om die vraag te beantwoorden is deze notitie, die o.m. beschrijft wat er zich die dagen op het kasteel afspeelde, aan een aantal personen en instanties toegestuurd met de vraag of zij de Doornenburg verder kunnen helpen met informatie en/of deskundigheid. De vele reacties geven aan dat het verhaal interessant en voor het kasteel van belang wordt gevonden. Doorverwezen wordt naar weer andere instanties en personen, die op hun beurt weer zijn geraadpleegd. De gouden tip die het onderzoek echt verder brengt zit daar tot nog toe niet bij.

2. De veronderstelling dat het schilderij bij het verwoestende bombardement van het kasteel in april 1945 niet mede ten onder is gegaan, wordt bevestigd door nader archiefonderzoek. Op 2 April 1958 wendt notaris Jhr. P. Graafland zich per brief namens Baron van der Heijden van Doornenburg tot de Rijksarchivaris in Gelderland, mr. A.P. Schilfgaarde, vanaf de oprichting van de stichting in 1936 bestuurslid/secretaris van het bestuur. Hij vraagt in zijn brief naar de toestand van het schilderij "De vlucht van Gijsbrecht van Amstel", dat de Stichting '**in bruikleen**' heeft en of er voldoende maatregelen zijn om 'de eigenaar tegen verlies c.q. beschadiging te vrijwaren'.
In zijn reactie wijst Schilfgaarde erop dat bij aankoop van het kasteel (acte notaris Van Bunge te Bemmelen d.d. 8 september 1936) het schilderij **in eigendom** is overgedragen, niet in bruikleen. Hij plaatst daarbij de kanttekening dat het schilderij in 1944/45 door de bezetters gestolen en niet meer teruggevonden is. Ook later in een notitie van Jan van Heek jr. is die opvatting terug te vinden.
3. De vraag is opgeworpen of het mogelijk is een kunstenaar de opdracht te geven een voorstelling van het schilderij te maken. Een artist impression. Opdracht zou zijn op basis van de bekende gegevens en een aantal veronderstellingen te pogen de voorstelling, die het oorspronkelijke schilderij bevatte, te benaderen. Dat lijkt niet onmogelijk. Aan het slot van 4. is al een zekere vermoede opbouw van het schilderij beschreven. Men kan zich de vraag stellen hoe een Amsterdamse kunstschilder, die rond 1660 opdracht krijgt om de vlucht van Gijsbrecht vanuit Amsterdam te verbeelden zich die vlucht voorstelt. Wat zijn zijn gegevens? Een eerste lijn is gelegen in de Gijsbrecht zelf. Ongetwijfeld kent onze onbekende kunstschilder de Gijsbrecht, die in die jaren jaarlijks werd opgevoerd. Die toneelvoorstelling bevat talrijke details, die voor de compositie van zijn schilderij van belang zijn. Genoemd worden in het toneelstuk een groot aantal kerken en kloosters, het kasteel van Gijsbrecht, dat door Vondel bij

het Duke of Wellington Regiment, ondersteund door tanks van het Canadese 11th Armoured Regiment en bijzondere pantservoertuigen van de 79th Armoured Division. In een verder onderzoek naar het verdwenen schilderij zouden ook deze Duitse en geallieerde eenheden in de beschouwing moeten worden betrokken. Uit de dagboeken van Van Heek weten we dat diefstal geen exclusieve Duitse activiteit was in die periode.

Literatuur:

Bij de Historische Kring ligt een uitgebreide lijst van geraadpleegde archieven en literatuur ter inzage.

Betuwse Gedichten - 2 -

Nol van Rossum

Jaoren lang he'k bij ut KIMD ien Bemmél gewerkt waor ze ôk aon maatschap-pelijk werk deejen. En as 't dan ergens ien 'n huushouwe hukte dan werd doar 'n therapie op gezet. Hieronder kujje zien hoe dâ ze daar vroeger mee umgingen.

Overgenomen uit de bundel het Kriekende Kriekske van Bernardus van Meurs.

Een aorig* misverstand

Het is één verrel** jaors nog pas
Dâ 't brulloft van Geurt Harmzen was,
En nou al hêt ie raozend spiet:
Went - om wâ rejen weet ie niet -
Zien vrouw wordt kwaojer alle daogen
En duut hum niks as sarren, plaogen.

En of ie gek zich prakkeziert,
En wat ie ook met haor prebiert,
En of ie 'hê?' zeit of 'wablief?'
Zij is 'en kruus, dâ lillik wief!
Kom, docht ie, 'k zal 'et toch maor waogen
En gao Pastoor zien raad is vraogen.

'Mins! (zei Pastoor) daar hedde 't nouw!

* aorig = aardig

** verrel = kwart

Ik zei oe: nê m haor nie as vrouw,
Ze deugt nie, gleuf me, beste vriend!
Ge sloegt mien raad toen ien den wiend.
Kiek, wilde oew lot nie meer beklaogen,
Dan motte oew kruus geduldig draogen.'

'Is 't anders nie? (zei weer de boer)
Al valt het nòg zoo zwaor, zoo zoer,
Ik zal 'et draogen! 'k verwed mien kop!'
Hie gêft Pastoor de hand er op,
Geet weg en repetiert bij vlaogen:
Ik mot mien kruus geduldig draogen.

En krek dat ie zien huus ienkwaam,
Daor spuugde zij weer vuur en vlam.
'Hierrr!' zeit ie, en ie pakt 'et wief
Met stevige ermen um 'et lief,
En nêmt zien kruus op, um 't te draogen.
Gelukkig dâ gen minsen 't zaogen!

Lang draogt ie haor de deel ien 't rond,
Zij raost dâ 't schuum stoeng op heur mond.
Erst toen heur kwaodheid was gedaon
Mocht ze op heur eigen been' weer staon.
Wâ keek ze onthutseld en verslaogen!
'Geduldig (zei ie) mot 'k oe draogen.'

Neg éns maor is ze kwaod gewêst;
Dâ was toen ook veur 't allerlest;
Went net precies as de erste keer
Nam ie zien kruus en droeg 'et weer.
Siends wier zij beter alle daogen,
Hie had gen kruuske meer te draogen!

Advertentie:

EAU DE COLOGNE 20-9-47
HEDEN ONTVANGEN,
PRACHT COLLECTIE
EAU DE COLOGNE
in luxe flacons, zonder inlevering.
TH. A. GRAVEN - BEMMEL
DORPSSTRAAT 181 - TELEF. 205

Racen om de 'Coupe de Bemmel'

René Haegens

Bemmel staat al langer bekend om zijn jaarlijkse grote evenementen, zoals de huidige Ponymarkt, de Kortebaandraverij en natuurlijk de Dweildag. Maar ook in het verleden gebeurde het een en ander. Bijvoorbeeld de kartraces in de jaren zeventig, waarbij gestreden werd om de Coupe de Bemmel.

Kartingcommissie

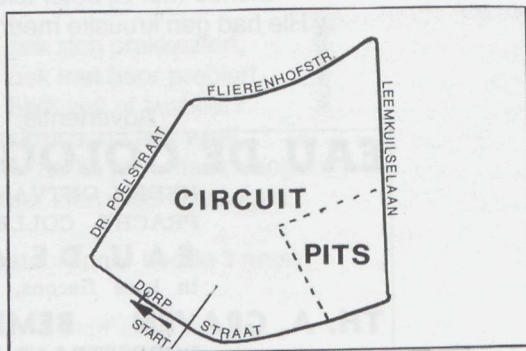
Initiatiefnemers voor de race waren de broers Henk en Geert Derksen. Beiden namen in die jaren al met hun eigen kart deel aan wedstrijden op diverse stratencircuits in Nederland. Ze waren ook actief in het buitenland, tot in Joegoslavië toe.

Begin 1972 kwamen ze op het idee om ook in Bemmel zo'n evenement te organiseren. Ze namen contact op met de VVV en de gemeente Bemmel, er werd een Kartingcommissie gevormd en op zondag 11 juni kon de eerste strijd om de Coupe de Bemmel worden verreden. De race was mede voorbereid door Kennemerland Karting en de Nederlandse Karting Federatie.

Groot succes

Het circuit leidde vanaf de Dorpsstraat, Dr.Poellstraat, Flierenhofstraat en Leemkuilselaan terug naar de Dorpsstraat.

Start en finish waren ter hoogte van de Kinkelenburg, terwijl het rennerskwartier was ondergebracht op de plaats waar zich nu het Meestersplein bevindt.

Het experiment werd een groot succes. Ongeveer 6000 toeschouwers passeerden de kassa's. Volgens de Gelderlander van de volgende dag waren dat er 3000 meer dan waarop de organisatoren hadden gerekend. Er verschenen ongeveer zestig deelnemers die verdeeld waren over de 125 cc-klasse, de senioren en de internationalen. Allemaal reden ze 10 minuten, plus 2 ronden per machine. De meeste belangstelling ging natuurlijk uit naar de Bemmelse karters Henk Derksen en Henk Knipscheer. Ze reden beiden uitstekend, maar de Coupe de Bommel ging uiteindelijk naar de 16-jarige Duitser Raymond Krone uit Langefeld.

Het succes leidde ertoe dat ook in de jaren erna kartraces werden georganiseerd. Met in 1973 bijna 100 deelnemende coureurs, waarvan vijf uit Bommel: behalve de broers Derksen, ook de broers Knipscheer en Gerard Tap. De organisatie was inmiddels uitgebreid met leden van de Motorclub Bommel en kartclub Landia uit Utrecht.

Henk Derksen (r) thuis met de beker en de bloemen.

Het jaar 1975 kende de eerste Bommelse winnaar van de Coupe: Henk Derksen. Hij won met groot machtsvertoon; zijn broer Geert werd tweede. In 1976 werd de race (op zondag) gecombineerd met de Stratenloop (op zaterdag).

Racend door de Dorpsstraat.

De chicane bij de Leemkuil.

Bij het uitkomen van de Leemkuilselaan was de snelheid zo groot dat ze regelmatig uit de bocht vlogen en in de stroballen belandden.

Grote belangstelling bij de prijsuitreiking.

Bezwaren

Het enthousiasme was op een gegeven moment zelfs zo groot dat er stemmen opgingen om de Europese kampioenschappen naar Bemmelt te halen. Maar zover kwam het niet. Sprak burgemeester Van Nispen tot Pannerden in het eerste jaar nog zijn dank uit aan de omwonenden langs het parcours waarvan niemand bezwaren tegen de races had gemaakt, in later jaren veranderde dat. Na de wedstrijden van 10 juni 1979 kwamen er protesten tegen onder meer het lawaai dat de karts met hun snelheid van ruim 100 km/uur produceerden. Maar ook de financiën speelden een rol. Hoewel tot op dat moment geen verlies was geleden, vreesden sommigen toch dat de steeds grotere organisatie te veel zou gaan kosten.

En daarmee kwam er na acht jaar een einde aan de traditie om op de tweede zondag in juni te racen om de Coupe de Bemmelt.

Met dank aan Henk Derksen.

Bemmelse Dweildag 2012

Adri Stuart

Zondag 10 juni 2012 was de 26^e Bemmelse Dweildag. Ruim een kwart eeuw maken nationale en internationale dweilorkesten hun opwachting in Bemmelt om te spelen in de wedstrijdklasse (open Nederlands kampioenschap) of in de leutklasse.

De Historische Kring Bemmelt was dit jaar gevraagd voor het "Bemmels Stroatje". Het stroatje was bedoeld om tijdens de dweildag de bezoekers verschillende ambachten, natuurproducten of andere streekgebonden activiteiten te laten zien. Voor ons een gelegenheid om de Historische Kring onder de aandacht te brengen. Het Bemmels Stroatje bevond zich onder de bomen op de

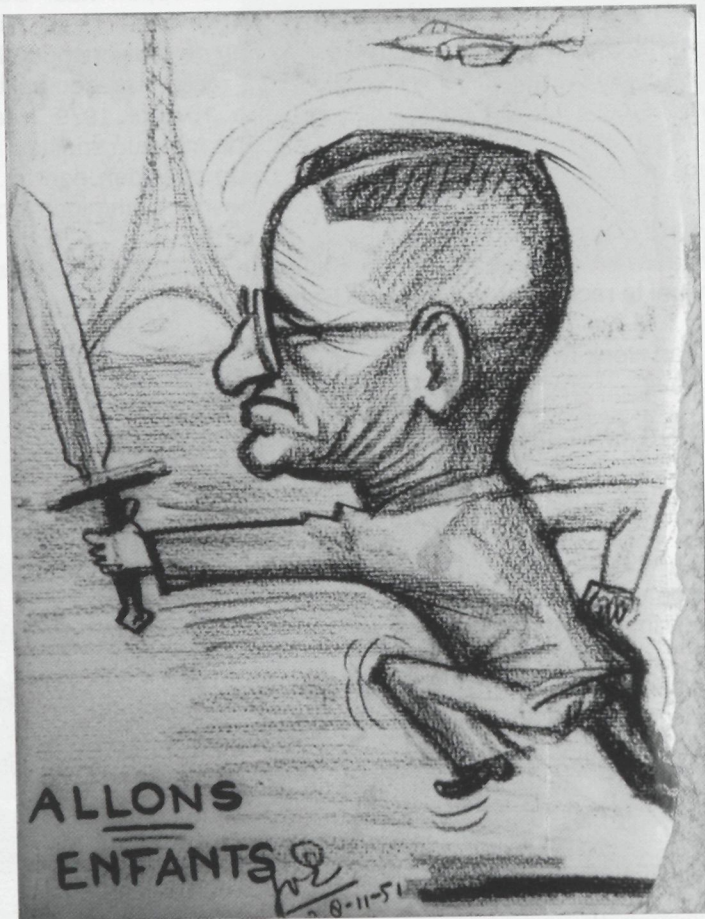

parkeerplaats van het Kinkelplein. Dat was een beetje uit de looprichting van het dweilpubliek waardoor er weinig mensen langs de stands kwamen.

Toch hebben we Bemmelse bezoekers, die naar de stand kwamen, wat kunnen laten zien en vertellen over wat we doen en waar we zitten, en dat is de eerste etage van De Kinkel.

Karikaturen van bekende Bemmelingen (7)

Tekening: J. van Eijdsen, tekst: A. Wierink

W. Brounts

Een artsenleven lijkt niet raar:
Een griepje hier, een puistje daar.
En al word je dan ook stinkend rijk:
Het blijft een druk ding, zo'n praktijk.

In maart voelt dokter zich al mat.
In mei is hij het meer dan zat.
Hij heeft de Marseillaise aan:
't Is tijd naar Frankrijk toe te gaan.

Boeken: Fort Pannerden

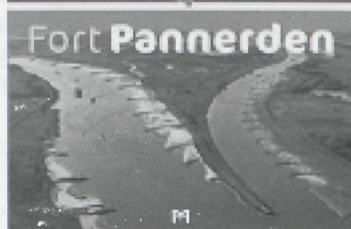
Frans Polman

Op een zeer belangrijk punt in het Gelderse rivierenlandschap, op de splitsing van de Rijn en de Waal, ligt Fort Pannerden. Op deze uitzonderlijk strategische locatie, waar invallen vanuit het oosten van ver konden worden gezien, zijn door de geschiedenis heen meerdere forten aangelegd. Het huidige Fort Pannerden werd van 1869 tot 1872 gebouwd als sperfort om te voorkomen dat een aanvallend leger via de grote rivieren kon optrekken naar het westen van Nederland. Daarnaast moest het fort zien te voorkomen dat het Pannerdensch Kanaal afgedamd zou worden, waardoor de Nieuwe Hollandse Waterlinie mogelijk zonder water zou komen te zitten.

Het fort bleek al bij de bouw niet opgewassen tegen de nieuwste technieken op militair gebied. Al aan het einde van de negentiende eeuw werd het fort verbeterd tot pantserfort. In de Eerste Wereldoorlog was Fort Pannerden paraat, maar daarna werd het verwaarloosd. Tijdens de meidagen van 1940 lag het fort nog een dag in de vuurlinie en heeft het als oude veteraan uiteindelijk kunnen doen waarvoor het ooit was gebouwd. Op een pijnlijke manier werd echter duidelijk dat het verdedigingssysteem met massieve forten hopeloos was achterhaald. Beroofd van zijn officiële functie werd het fort door de natuur heroverd en omgetoverd tot dumpplaats voor munitie en gevaarlijk speelhol voor de jeugd. In de jaren zestig groeide langzaam de maatschappelijke belangstelling en werd gedacht aan herbestemming. Na een vijftig jaar durende zoektocht, waarin de krakersbeweging een belangrijke rol speelde, werd in 2008 het fort eindelijk gerestaureerd en in 2011 in gebruik genomen als een educatief en toeristisch centrum.

Dit boek vertelt op heldere wijze de eeuwenlange geschiedenis van Fort Pannerden en is rijk geïllustreerd met historische foto's, plattegronden en tekeningen, topografische kaarten en hedendaagse foto's.

Het boek werd in Fort Pannerden op zondag 15 juni officieel door Pierre Cuypers als voorzitter van Streekmuseum Lingewaard overhandigd aan burgemeester Harrie de Vries van Lingewaard.

*Fort Pannerden door Paul van der Heijden en
Eelco Ruissen.*

*Uitgave in samenwerking met
Streekmuseum Lingewaard.*

Internet wetenswaardigheden

Adri Stuart

De militieregisters

In militieregisters werd de administratie bijgehouden van alle mannen die werden opgeroepen voor de dienstplicht. In 1811 werd bepaald dat op iedere honderd inwoners één militielid moest worden aangewezen. Door een tekort aan vrijwilligers werd er geloot. Dit werd bijgehouden in lotingsregisters. Later gold de militaire dienstplicht voor alle mannen vanaf achttien jaar. Tot 1941 werden registers opgemaakt van alle jongemannen die werden opgeroepen voor de dienstplicht. Er bestaan drie typen: inschrijvingsregisters, alfabetische naamlijsten en lotingsregisters.

Omdat bij de loting ook een medische keuring hoorde, bevatten de militieregisters unieke informatie. Behalve naam, geboortedatum, geboorteplaats en vaak de namen van de ouders, werd ook beroep, signalement, reden tot afkeuring en plaats waar de jongen uiteindelijk werd ingelijfd vermeld. Dit maakt de militieregisters niet alleen tot interessante genealogische bronnen, maar zorgt dat ze ook volop aanknopingspunten bieden voor breder onderzoek.

De website militieregisters.nl is onderdeel van het project 'Vele Handen maken licht werk' dat op initiatief van het Stadsarchief Amsterdam is gestart in 2010.

Een leuk voorbeeld van wat er te vinden is, kunt u op de volgende 'weblog' lezen:

<http://geneakeijzer.blogspot.nl/2011/11/de-militieregisters-staan-deels-online.html>

Meer informatie over de militieregisters vindt u op www.militieregisters.nl.

Verzamelingen van Gelderse musea

Bent u op zoek naar een object of een bijzondere collectie, of wilt u grasduinen door de verzamelingen van Gelderse musea dan kunt u een kijkje nemen op de website www.collectiegelderland.nl. Naast de voorwerpen die daadwerkelijk in het museum te bezichtigen zijn, worden ook objecten getoond die zelden of nooit te zien zijn in het museum omdat deze voorwerpen te kwetsbaar zijn om uit het depot te worden gehaald.

Vanaf 25 juni 2012 zijn topstukken van de collectie van Paleis Het Loo digitaal te bekijken. Liefhebbers van portretten, schilderijen, prenten, tekeningen, beeldhouwwerken en foto's van de Oranjes kunnen via het internet hun hart ophalen!

Zie www.collectiegelderland.nl

Cursus paleografie, 16^e t/m 18^e eeuw

Het leren lezen van oude handschriften vergt vooral veel oefening. Net als nu, was ook vroeger elk handschrift anders. De regels en algemene kenmerken staan in het handboekgedeelte van deze website van Marten Jan Bok en Harm Nijboer. Met de oefenmodule kunt u zelf oefenen in het lezen van oude handschriften.

Zie <http://burckhardt.ic.uva.nl/paleografie/index.php>

Wie was wie

De ontwikkelingen van de website wiewaswie.nl is in een volgende fase beland. Na een periode van ontwikkelen, bouwen en testen is de bètaversie van www.wiewaswie.nl online. Er kan gezocht worden in de collecties van archiefinstellingen uit het hele land, men kan stambomen vastleggen en deze beschikbaar stellen en informatie over het onderzoek kan gedeeld worden met andere onderzoekers.

Achter de schermen wordt nog wel verder gewerkt aan de website, want niet alles werkt nog precies zoals het zou moeten. De bekende 'bugs' of fouten zijn op de site gepubliceerd, zodat u kunt zien of een fout al in behandeling is. Daarnaast zal de collectie in de komende tijd verder worden uitgebreid.

Om optimaal gebruik te maken van alle mogelijkheden op WieWasWie.nl is registreren noodzakelijk en het nemen van een abonnement een voordeel. Het proefabonnement biedt u de kans om GRATIS kennis te maken. Bekijk de voordelen via abonnementen.

Zie www.wiewaswie.nl

Aanwinsten

Het bestuur

De afgelopen periode hebben we de volgende aanwinsten voor de kring binnengekregen, waarmee we natuurlijk erg blij zijn.

- Glazen van De Gouden Appel en Bemmels Majje;
- Diverse spullen van Het wapen van Bommel;
- Een deel van de vlag van wandelvereniging "Vogido";
- Bidprentjes.
-

Nogmaals hartelijk dank en bovengenoemde voorwerpen krijgen een plaats in ons documentatiecentrum in De Kinkel.

Advertenties

H. REIJMERS, HAALDEREN

Rijksgediplomeerd Hoefsmid

SMEDERIJ EN RIJWIELHANDEL

TH. ROELOFS

Hoek - Haalderen

Kruidenierswaren

— EN —

Handel in Brandstoffen

J. TAP

AAN DEN DIJK
- HAALDEREN -

CAFE
BILJART

CAFE DE RONDUIT - BEMMEL

GEBR. VAN HUET

SPECIAAL ADRES VOOR
VERKOOPINGEN EN VERPACHTINGEN

Historische Kring Bommel

Secretariaat: vacature Postbus 219, 6680 AE Bommel
secretaris@historischekringbommel.nl

Bankrekening: Rabobank Bommel 10.57.26.443

Internetadres: <http://www.historischekringbommel.nl>

Kringlokatie: De Kinkel, van Ambestraat 1, Bommel
Openingstijden: dinsdags 10 – 12 en 20 – 22 uur

Bestuur:
Voorzitter G.Th. Bouwman Brouwerslaan 13, 6681 EB Bommel
0481 - 462709 voorzitter@historischekringbommel.nl

Secretaris vacature Postbus 219, 6680 AE Bommel
secretaris@historischekringbommel.nl

Penningmeester A.J.G. van Rossum Sandershof 6, 6681 BT Bommel
0481 - 461856 penningmeester@historischekringbommel.nl

Bestuurslid A.B.P.M. Stuart Bakershoeve 106, 7326 DM Apeldoorn
(genealogie) 055 - 5410637 adri@historischekringbommel.nl

Bestuurslid M.J.P. Janssen-van Gelder Dorpsstraat 8, 6681 BN Bommel
(documentatie) 0481 - 464349

Bestuurslid vacature

Redactie:

De redactie werd gevormd door Maria Janssen, Maria Loonen en Adri Stuart.
Kopij en andere berichten voor de redactie kunnen worden ingeleverd bij de redactieleden.

Het email adres van Maria Loonen is: maria.loonen@planet.nl

Lidmaatschap Historische Kring Bommel:

Deze uitgave wordt gratis verspreid onder de leden van de kring. Aanmelding kan geschieden bij het secretariaat. De contributie bedraagt € 15,00 per jaar; tweede en volgende gezinsleden betalen € 4,50. Cadeaubonnen waarmee u familie, vrienden of bekenden een jaarlidmaatschap kunt schenken, zijn verkrijgbaar bij de secretaris.

